

SINDIKALNI POROČEVALEC

PRILOGA DELAVSKE ENOTNOSTI

11. 6. 1981 — ŠT. 7

Vloga in naloge sindikatov pri uveljavljanju delavcev kot nosilcev socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti

Gradivo za oblikovanje stališč in sklepov 3. konference Zveze sindikatov Slovenije



V sklepih IX. kongresa Zveze sindikatov Slovenije in s programom Republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije za leto 1981 je bilo sprejeto stališče, da je uresničevanje socialne politike na sedanji stopnji razvoja samoupravne socialistične družbe ena izmed pomembnih in aktualnih nalog sindikalnih organizacij. Zato odločitev o tem, da bo 3. konferenca Zveze sindikatov Slovenije obravnavala vprašanje: »Vloga in naloge zveze sindikatov v socialni politiki in zagotavljanju socialne varnosti delavcev«, pomeni ponovno potrditev usmerjenosti Zveze sindikatov

Slovenije, da v času med kongresoma spodbuja čim celovitejše obravnavanje položaja delavcev in občanov pri zagotavljanju oblasti nad delom in rezultati njihovega dela. Ker sta prva in druga konferenca Zveze sindikatov Slovenije v letu 1979 in 1980 obravnavali vprašanja planiranja in delitve osebnih dohodkov, pomeni vsebina tretje konference logično dopolnitev dela pri uresničevanju celovitosti interesov delovnih ljudi in občanov.

Potem ko je bila opravljena predhodna ožja razprava o predloženem gradivu, ga je na svoji 22. seji, dne 3. junija 1981, spre-

jel republiški svet Zveze sindikatov Slovenije. Z objavo v Sindikalnem poročevalcu želi republiški svet Zveze sindikatov Slovenije spodbuditi vse člane Zveze sindikatov Slovenije, osnovne in občinske organizacije ter sindikate dejavnosti, da v času javne razprave, ki je predvidena v akcijskem programu priprave novembrske konference Zveze sindikatov Slovenije, tvorno sodelujejo s predlogi za čim kvalitetnejše oblikovanje stališč 3. konference Zveze sindikatov Slovenije in njihovo uspešno uresničevanje.

*Republiški svet
Zveze sindikatov Slovenije*

Vloga in naloge sindikatov pri uveljavljanju delavcev kot nosilcev socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti

Namen 3. konference Zveze sindikatov Slovenije, kot najvišjega organa med dvema sindikalnima kongresoma je, da vsestransko in temeljito oceni uresničevanje vloge in nalog sindikatov pri uveljavljanju delavcev kot nosilcev socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti ter jih spodbudi k učinkovitejšemu delovanju na tem področju. To je še zlasti pomembno v sedanjem obdobju okrepjenih prizadevanj za uveljavljanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov, za stabilizacijo gospodarstva in za uresničevanje letos sprejetih planov za srednjeročno obdobje od leta 1981 do 1985.

Zato bodo že priprave za konferenco in konferenca sama prispevale k večji aktivnosti sindikatov in vseh delavcev pri premagovanju sedanjih gospodarskih in socialnih zaostritev z namenom, da bi zagotovili večjo gospodarsko učinkovitost, ohranili neobhodno družbeno stabilnost in okrepili samoupravni družbenoekonomski položaj delavca. Vse to so bistveni pogoji tudi za povečanje osebnega in družbenega standarda delavcev ter krepitev njihove socialne varnosti.

Vse organizacije in organi zveze sindikatov naj v pripravi za 3. konferenco predvsem zaradi lastne potrebe temeljito ocenijo svojo usmeritev in aktivnost na področju socialne politike ter to izkoristijo za povečanje svoje akcijske učinkovitosti.

Pri tem naj svojo aktivnost povezujejo z aktivnostjo drugih družbenopolitičnih organizacij in samoupravnih organov v organizacijah združenega dela, pa tudi z aktivnostjo samoupravnih interesnih skupnosti, krajevnih skupnosti ter občinskih in republiških organov.

Idejna in praktična podlaga za obravnavanje vloge in nalog sindikatov v socialni politiki in zagotavljanju socialne varnosti delavcev v pripravah za 3. konferenco Zveze sindikatov Slovenije so poleg tega gradiva ustava, zakon o združenem delu in drugi sistemski zakoni, program zveze komunistov, sklepi 3. konference Zveze komunistov Slovenije o socialnem razlikovanju in drugi njeni temeljni dokumenti, dokumenti in usmeritve Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, sklepi 8. kongresa Zveze sindikatov Jugoslavije in 9. kongresa Zveze sindikatov Slovenije, letos sprejeti plani za obdobje od leta 1981 do 1985 in na njihovi osnovi sklenjen samoupravni sporazum o skupnih izhodiščih za zagotavljanje socialne varnosti v SR Sloveniji v obdobju od leta 1981 do 1985 ter sklepi 3. kongresa samoupravljalcev Jugoslavije.

I.

Temeljna izhodišča za opredeljevanje vloge in nalog sindikatov pri uveljavljanju delavcev kot nosilcev socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti

1.

Bistvo socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti delavcev in občanov v naši samoupravni socialistični družbi je opredeljeno v VII. poglavju temeljnih načel ustave Socialistične re-

publike Slovenije, posebno pa v njegovem prvem odstavku, ki se glasi:

»Delovni ljudje v organizacijah združenega dela in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih si na temelju solidarnosti in vzajemnosti ter socialističnega humanizma zagotavljajo ekonomsko in socialno varnost in ustvarjajo čedalje ugodnejše možnosti za življenje in delo in za razvoj vsestranske osebnosti delovnega človeka. Ti smotri se uresničujejo z nenehnim izboljševanjem in izenačevanjem življenjskih razmer in delovnih pogojev, s tem da se na temeljih vzajemnosti in solidarnosti premagujejo razlike, ki izvirajo iz materialne nerazvitosti in drugih neenakih možnosti za življenje in delo, izenačujejo možnosti za izobraževanje in delo ter onemogočajo in odpravljajo socialne razlike, ki ne izhajajo iz uporabe načela delitve po delu.«

To pomeni, da sta socialna politika in zagotavljanje socialne varnosti nepogrešljivi sestavini celotnega družbenoekonomskega razvoja in da morata izhajati iz samoupravnega družbenoekonomskega položaja delavcev, ki si z delom in ustvarjanjem dohodka ter njegovim smotrnim razporejanjem za vse oblike porabe, na podlagi delitve osebnih dohodkov po delu in rezultatih dela ter uveljavljanja socialistične solidarnosti in vzajemnosti zagotavljajo svojo socialno varnost.

2.

Pri obravnavi socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti delavcev je treba izhajati iz stvarne ocene, da smo že do zdaj na tem področju dosegli zelo velik napredek. Bistvo tega napredka je že v samem uveljavljanju sistema socialističnega samoupravljanja, v katerem se delavci vse bolj uveljavljajo kot nosilci razvoja združenega dela in celotne družbene reprodukcije, s tem pa tudi kot nosilci socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti.

Uveljavljanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov in krepitev materialne podlage dela sta omogočila, da smo ob danih gospodarskih in družbenih okoliščinah v celotni Jugoslaviji, zlasti pa v Sloveniji dosegli velik napredek tudi na posameznih področjih socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti. Tako smo med drugim dosegli korenite spremembe v socialni sestavi prebivalstva in velik napredek v njegovem gmotnem blagostanju in kulturni ravni. Bistveno so zmanjšane socialne razlike med posameznimi družbenimi sloji in ukinjene so nekatere socialne kategorije iz stare družbe, kot so vaški proletariat, hlapci in dekle, prosjaki. Zagotovljena je pravzaprav polna zaposlenost. Vse prebivalstvo je zdravstveno zavarovano in njegovo zdravstveno stanje se je na splošno zelo izboljšalo. To se kaže zlasti v občutnem zvišanju življenjske dobe prebivalstva, v bistveni spremembi vzrokov smrti in v nizki umrljivosti dojenčkov. Vsi delavci so starostno in invalidsko zavarovani. Uvedeno je tudi starostno zavarovanje kmetov. V vzgojnovarstvene ustanove je vključena tretjina predšolskih otrok. Vsi otroci so vključeni v osemletno osnovno šolo in vsem je odprta možnost izobraževanja višjih stopenj. Vsi predšolski otroci obiskujejo malo šolo. Približno 90 odstotkov vseh učencev in študentov dobiva štipendije. Okoli 80 odstotkov delavcev ima zagotovljeno prehrano na delu. Polovica delavcev in njihovih družinskih članov izkoristi letni dopust

zunaj kraja svojega bivališča. V teku so družbena prizadevanja za odpravo še zadnjih maloštevilnih primerov občanov, ki jim še ni zagotovljen družbeno dogovorjeni življenjski minimum in s tem tudi socialna varnost. Bistveno se je povečalo število in površina ter izboljšala opremljenost stanovanj in zmanjšal se je stanovanjski primanjkljaj. Uveljavili smo široko ljudsko solidarnost in akcijsko učinkovitost v primerih hujših elementarnih nesreč.

Vsi ti stvarni dosežki na področju socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti delavcev in občanov dokazujejo humano vsebino in dejansko učinkovitost samoupravne socialistične družbe ter pomenijo trden temelj za njen nadaljnji uspešen gospodarski in socialni razvoj.

3.

Uveljavljanje učinkovite socialne politike in zagotavljanje socialne varnosti delavcev je ena temeljnih nalog sindikatov kot najširše družbenopolitične organizacije delavskega razreda. V tem se najočitneje kaže razredno bistvo sindikatov; od njihove učinkovitosti na tem področju pa je v veliki meri odvisen tudi njihov družbeni vpliv in ugled v delavskem razredu. Pri tem pa morajo izhajati iz temeljnega izhodišča, da delujejo v razmerah samoupravne socialistične družbe, ki temelji na prevladujoči družbeni lastnini proizvajalnih sredstev in socialističnem samoupravljanju, torej na pravici delavcev, da v temeljnih organizacijah združenega dela in v drugih oblikah samoupravnega združevanja dela in sredstev odločajo o pogojih in rezultatih svojega dela, s tem pa tudi o svoji socialni varnosti.

Sindikati potemtakem najučinkoviteje opravljajo svojo družbeno vlogo na področju socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti delavcev tako, da jih družbeno osveščajo in dejansko uveljavljajo kot samoupravljalce, ki se na podlagi združevanja dela in sredstev z drugimi delavci sami varujejo pred možnim izkoriščanjem in socialnimi pretresi in ki v svojstvu gospodarja odločajo o celotnem ustvarjenem dohodku, s tem pa tudi o obsegu in namembnosti sredstev, potrebnih za zagotavljanje solidarnosti in vzajemnosti. Bistvo socialno-zaščitne vloge sindikatov v pogojih socialističnega samoupravljanja je torej v tem, da se bore za tak družbenoekonomski položaj delavcev, da le-ti lahko ščitijo sami sebe. Zato morajo sindikati nasprotovati državni birokratskim in vsem drugim, od delavcev v združenem delu odtujenim oblikam odločanja o socialni politiki ter obsegu in namembnosti za to potrebnih družbenih sredstev. Prav tako pa morajo nasprotovati tudi preživeli meščanski miselnosti, ki pojmuje socialno politiko ter solidarnost in vzajemnost zgolj kot materialen odnos, ali pa kot nekakšno dobrodelnost bolj situiranih družbenih slojev ali delov delavskega razreda nasproti siromašnejšim.

Pri tem morajo sindikati upoštevati precejšnje razlike v dejanskem družbenem in gmotnem položaju posameznih delavskih slojev oziroma delov združenega dela ter različnost njihovih interesov, zlasti pa razlike v razvitosti samoupravnih družbenih odnosov in družbene osveščenosti delavcev. Ni dvoma, da danes delavci večinoma že razmišljajo in delujejo kot samoupravljalci ter temu ustrezno pojmujejo tudi socialno politiko in družbeno vlogo sindikatov. Del delavcev, zlasti tistih v ne-

posredni proizvodnji, je kljub formalno zagotovljenim samoupravnim pravicam dejansko še v mnogočem v položaju mezdnih delavcev ter so še daleč od svoje socialne osvoboditve. Za njihovo socialno varnost lahko stori sindikat največ s tem, da jih družbeno osvešča in uveljavlja kot samoupravljalce. Vendar je sindikat potreben tem delavcem tudi zaradi neposredne pravne in socialne zaščite v delovnih razmerjih ter predvsem po tem cenijo njegovo razredno naravnost in družbeno učinkovitost. Zato morajo sindikati uspešno uresničevati tudi tako pojmovano socialno-zaščitno funkcijo ter z demokratičnim razreševanjem danih protislovij preprečevati socialno razslojevanje ter krepiti enotnost vsega delavskega razreda na temelju njegovih današnjih in zgodovinskih interesov.

Sindikati organizirano delujejo v združenem delu pri oblikovanju socialne politike in se zavzemajo za njeno uresničevanje v samoupravnih interesnih skupnostih, krajevnih skupnostih ter v občini in republiki. Pri tem pa je najpomembnejša aktivnost osnovnih organizacij zveze sindikatov v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih skupnostih, kjer se odloča o bistvenih vprašanih družbenoekonomskega položaja delavcev in njihove socialne varnosti.

4.

Da bi okrepili samoupravni družbenoekonomski položaj delavcev in njihov neposredni vpliv na celoten družbenoekonomski razvoj in na razporejanje celotnega družbenega dohodka, s tem pa tudi na zagotavljanje socialne varnosti, morajo sindikati učinkoviteje delovati pri uveljavljanju delegatskih odnosov, tako znotraj združenega dela kot tudi v delovanju organov krajevnih skupnosti, samoupravnih interesnih skupnosti in družbenopolitičnih skupnosti. Pri tem je za uveljavljanje delegatskih odnosov tudi na področju socialne politike bistvenega pomena razvitost samoupravnih odnosov in s tem tudi vpliva delavcev na socialno politiko v temeljnih organizacijah združenega dela, kjer se oblikujejo stališča delegatov oziroma temeljnih delegacij za vse ravni družbene organiziranosti. Zato morajo prav osnovne organizacije zveze sindikatov največ storiti za družbeno usposabljanje, obveščanje in usmerjanje delegatov, da bi le-ti lahko uspešno zastopali interese delavcev.

Posebno pomembno je uveljavljanje delegatskih odnosov v delovanju samoupravnih interesnih skupnosti s področja socialne politike kot mesta za urejanje medsebojnih razmerij med delavci v materialni proizvodnji in delavci v družbenih dejavnostih na temelju svobodne menjave dela. Pri tem morajo sindikati več storiti za uveljavljanje vloge samoupravnih interesnih skupnosti socialnega varstva kot najprimernejše oblike samoupravnega usklajevanja vseh družbenih aktivnosti, programov in odnosov na področju socialne politike v občini in republiki.

5.

Za uveljavljanje učinkovite socialne politike in krepitev socialne varnosti delavcev in občanov je izrednega pomena neposredno povezovanje organizacij združenega dela s krajevno skupnostjo, kjer se v vse večjem obsegu usklajujejo in uresničujejo življenjski interesi delavcev in občanov ter v veliki meri zagotavlja njihova socialna varnost. Organizacije združenega dela si morajo prav v sodelovanju s krajevno skupnostjo zagotoviti čim boljši pregled o dejanskem socialnem stanju svojih delavcev in njihovih družin kot nujne podlage za smotno in učinkovito socialno politiko. V ta namen se morajo organizacije združenega dela povezovati z vsemi krajevnimi skupnostmi,

posebno pa s krajevno skupnostjo, kjer so locirane. Treba je okrepiti tudi neposredno povezovanje delegatov oziroma delegacij temeljnih organizacij združenega dela z delegacijami krajevnih skupnosti za oblikovanje enotnih ocen in stališč, ki jih uveljavljajo v samoupravnih interesnih skupnostih in skupščinah družbenopolitičnih skupnosti.

K tesnejšemu povezovanju organizacij združenega dela s krajevno skupnostjo mora prispevati tudi uspešno delovanje koordinacijskih odborov zveze sindikatov v krajevnih skupnostih.

Sindikati, posebno pa občinski sveti zveze sindikatov morajo aktivno delovati tudi pri povezovanju delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela in pri uveljavljanju delegatskega sistema v okviru občine kot temeljne družbenopolitične in komunalne skupnosti, kjer deluje tudi večina samoupravnih interesnih skupnosti družbenih dejavnosti in kjer se uresničuje najpomembnejši del socialne politike in zagotavlja socialna varnost delavcev in občanov. To je med drugim pomembno tudi za uveljavljanje domicilnega načela, torej zagotavljanja različnih socialnih pravic oziroma dajatev v občini, kjer delavci prebivajo.

6.

Pri ocenjevanju sedanjega stanja in oblikovanju razvojnih usmeritev na področju socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti delavcev je treba vedno upoštevati, da je družbena učinkovitost na tem področju odvisna tako od razvitosti samoupravnih družbenih odnosov in družbene zavesti, kot tudi od razvitosti proizvodnih sil, torej od družbene produktivnosti dela in realno ustvarjenega dohodka. Zato mora biti celotna socialna politika naravnana tako, da spodbuja povečevanje produktivnosti dela in dohodka in da podpira takšno delitev dohodka na posamezne oblike porabe, ki zagotavljajo krepitev materialne osnove dela, s tem pa tudi ekonomsko in socialno varnost delavcev.

Takšno usmeritev je odločno podprla tudi 1. konferenca Zveze sindikatov Slovenije, ko je novembra 1979 obravnavala vlogo in naloge sindikatov pri uveljavljanju družbenega planiranja ter pri pripravi in sprejemanju družbenih planov za srednjeročno obdobje od leta 1981 do 1985. Zato so njene temeljne usmeritve za področje družbenega planiranja v celoti veljavne tudi za aktivnost sindikatov na področju socialne politike in zagotavljanja socialne varnosti delavcev.

Pri tem moramo še posebej upoštevati razvojne usmeritve in proporce letos sprejetega plana družbenoekonomskega razvoja SR Slovenije za obdobje od leta 1981 do 1985, ki med drugim določa, da morajo v tem obdobju vse oblike porabe, torej tudi skupna in splošna poraba, rasti počasneje od rasti dohodka, da se bo tako okrepila materialna osnova dela. Zato lahko povečamo materialne možnosti za uresničevanje nalog s področja socialne politike le z dejanskim povečanjem realnega dohodka, predvsem pa s smotrnejšo uporabo razpoložljivih družbenih sredstev.

V ta namen se morajo sindikati zavzemati za usklajenost obsega socialne varnosti in programov družbenih dejavnosti z ustvarjenim dohodkom, za preverjanje meril za uveljavljanje socialnih pravic, za temeljito obravnavo in objektivno opredeljevanje normativov, standardov in cen storitev družbenih dejavnosti ter za opredelitev smotrnih kriterijev za investiranje v objekte družbenega standarda. Le tako bodo delavci v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela ob celovitem obravnavanju razvojnih usmeritev in možnosti ustvarjanja dohodka lahko hkrati spremljali tudi vse vidike razporejanja dohodka, se samou-

BELEŽKE:

pravno dogovarjali o združevanju sredstev za krepitev materialne podlage dela, pa tudi uveljavljanje svobodne menjave dela in socialistične solidarnosti.

7.

Bistvena materialna in moralna spodbuda delavcev za povečanje produktivnosti dela in uspešno gospodarjenje z družbenimi sredstvi je vsekakor uveljavljanje načela delitve po delu in rezultatih dela, vključno z minulim delom. To je prava stvarna podlaga za povečanje osebnega in družbenega standarda delavcev ter krepitev njihove socialne varnosti. Obratno pa vsako omejevanje načela delitve po delu in podpiranje uravnilovke, torej teženj k izenačevanju osebnih dohodkov ne glede na dejanski delovni prispevek posameznika, nujno slabi spodbude za dobro delo in uspešno gospodarjenje, s tem pa zmanjšuje tudi stvarne možnosti za izboljšanje življenjskega standarda delavcev in krepitev njihove socialne varnosti.

Potemtakem tudi ukrepi socialne politike ter združevanje sredstev na podlagi vzajemnosti in solidarnosti, torej tako imenovane socialne dajatve ali socialni korektivi, ne smejo po svojem obsegu in načinu uporabe delovati tako, da bi krnili učinkovitost delitve po delu in s tem slabili interes delavcev, da si predvsem z dobrim delom in uspešnim gospodarjenjem, ne pa z raznimi socialnimi prejemki, zagotavljajo svojo življenjsko existenco in socialno varnost. Izjema so le tisti delavci in občani ter njihove družine, ki si iz objektivnih razlogov ne morejo z lastnim delom oziroma na podlagi pravic iz dela zagotavljati svoje življenjske existencije.

Tudi prizadevanja za zmanjšanje socialnih razlik in blažitev socialnih nasprotij morajo izhajati iz socialne enakosti delavcev in občanov na podlagi dela, torej iz uveljavljanja socialističnega načela »vsak po svojih sposobnostih, vsakemu po njegovem delu«. To pomeni uresničevanje ustavne določbe, da le delo in rezultati dela določajo na osnovi enakih pravic in odgovornosti materialni in družbeni položaj človeka. Delo moramo torej uveljavljati kot najpomembnejšo družbeno vrednoto, saj le produktivno oziroma ustvarjalno delo ustvarja novo vrednost. Zato je vsako prisvajanje vrednosti oziroma dohodka, ki ne izhaja iz dela ali iz pravic iz dela, le izkoriščanje drugih delavcev in občanov. To enako velja tudi za neupravičene socialne dajatve.

Da bi odpravili sedanje pomanjkljivosti v izvajanju ukrepov socialne politike, ki pačijo pravo solidarnost in delitev po delu, je treba zagotoviti, da bo celoten sistem socialnih dajatev oziroma socialnih korektivov oblikovan na podlagi dogovorjenih življenjskih stroškov in da bo način odločanja o pravicah do posamezne socialne dajatve prožnejši, kar naj bi preprečilo neupravičeno kopičenje socialnih dajatev pri istem uporabniku oziroma družini. Prav tako je treba poenotiti dohodkovne cenzure in druge pogoje za pridobitev pravice do socialnih prejemkov in izpopolnjevati način ugotavljanja dejanskega stanja posameznikov oziroma družin; v odločanje o upravičenosti do socialnih prejemkov pa je treba čim neposredneje pritegniti organe temeljnih organizacij združenega dela in krajevnih skupnosti. V skupnostih socialnega varstva pa je treba sistematično spremljati in preučevati vse socialne dajatve, ki so vključene v programe in samoupravne sporazume posameznih samoupravnih interesnih skupnosti, ter na ta način oblikovati celoten sistem socialnih dajatev, tako da bo zagotavljal socialno varnost delavcem in njihovim družinam ter jih hkrati spodbujal, torej tudi tiste z nižjimi dohodki, da si

predvsem z boljšim delom in uspešnim gospodarjenjem z družbenimi sredstvi izboljšujejo svoj življenjski standard in krepijo lastno socialno varnost.

Vlogo in naloge sindikatov pri uveljavljanju načela delitve po delu in rezultatih dela je celovito obravnavala 2. konferenca Zveze sindikatov Slovenije decembra 1980. Sprejela je tudi družbeni dogovor o skupnih osnovah za oblikovanje in delitev sredstev za osebne dohodke in skupno porabo. Temeljne usmeritve te konference so pomembne tudi za aktivnost sindikatov na področju socialne politike.

8.

Celotno socialno politiko in zagotavljanje socialne varnosti delavcev moramo povezovati z uresničevanjem politike gospodarske stabilizacije ob hkratni krepitevi samoupravnih družbenoekonomskih odnosov. Sedanja gospodarska nestabilnost, ki se kaže zlasti v visoki stopnji inflacije oziroma rasti cen in življenjskih stroškov, je posledica določenih razvojnih neskladnosti in prekomerne porabe v preteklosti, pa tudi zaostritev mednarodnega gospodarskega položaja. Vse to povzroča resne motnje v proizvodnji in ustvarjanju dohodka ter zmanjšuje učinkovitost gospodarjenja z družbenimi sredstvi. Posledica tega je upadanje življenjskega standarda delavcev in slabitev njihove socialne varnosti, razraščanje neupravičenih socialnih razlik in zaostrovanje socialnih nasprotij, s tem pa tudi slabitev dosežene družbene stabilnosti. Obenem je gospodarska nestabilnost resna zavora za uspešen razvoj samoupravnih družbenoekonomskih odnosov in glavni povod za krepitev državno-administrativnega ukrepanja na vseh področjih družbene reprodukcije.

V takih okoliščinah je boj za hitrejšo gospodarsko rast in večjo gospodarsko stabilnost bistveni življenjski interes delavskega razreda in eden bistvenih pogojev za krepitev samoupravnega družbenoekonomskega položaja delavcev in njihove socialne varnosti. Zato morajo sindikati skupaj z drugimi družbenimi in samoupravnimi dejavniki stalno in učinkovito delovati predvsem v naslednjih glavnih smereh:

— s samoupravnim urejanjem odnosov v združenem delu in hitrejšim odpravljanjem številnih motenj zagotoviti planirano rast proizvodnje in dohodka kot edino stvarno podlago za ustalitev gospodarskih tokov ter krepitev materialnega in družbenega položaja delavcev;

— z uveljavljanjem hkratnega in celovitega odločanja delavcev o razporejanju dejansko ustvarjenega dohodka vzdrževati takšna razmerja v delitvi dohodka na investicijsko, osebno, skupno in splošno porabo, ki podpirajo gospodarsko stabilizacijo in krepijo materialno podlago dela, kar praktično pomeni dosledno uresničevanje dogovorov o osnovah družbenih planov za obdobje od leta 1981 do 1985 in dogovora o uresničevanju družbene usmeritve za delitev dohodka in osebnih dohodkov v letu 1981;

— učinkoviteje odpravljati temeljne vzroke inflacije oziroma hitrega naraščanja cen, predvsem pa s svojim vplivom na umirjanje rasti vseh vrst potrošnje v skladu z ustvarjenim dohodkom, na smotro emisijsko politiko in z drugimi ukrepi zagotoviti potrebno ravnovesje med ponudbo in povpraševanjem na trgu;

— uveljavljati načelo delitve po delu in rezultatih dela in onemogočati razraščanje uravnilovskih teženj;

— nasprotovati širjenju administrativnih in drugih nesamoupravnih posegov v gospodarska

dogajanja ter krepi samoupravno odločanje delavcev in njihovo odgovornost za uspešno premaganje gospodarskih težav in socialnih zaostritev.

Pri tem si morajo sindikati še posebej prizadevati za izboljšanje socialnega položaja delavcev oziroma družin z nizkimi dohodki, ki jim ne zagotavljajo družbeno opredeljenega življenjskega minimuma. Njihov položaj je treba izboljšati že z ustreznim vrednotenjem proizvodnega dela in dela v težkih delovnih pogojih, kar je docela v skladu z delitvijo po delu. Nikakor pa ne bi smeli pristajati na splošno zoževanje dohodkovnih razponov in na krepitev uravnilovskih teženj, ker bi to slabilo pobude za dobro delo in gospodarjenje in oškodovalo celotno družbo, torej tudi delavce z nizkimi dohodki. Zato je treba izboljšati njihov socialni položaj predvsem z ustreznimi delitvijo sredstev skupne porabe v organizacijah združenega dela ter z drugimi socialnimi ukrepi v okviru samoupravnih interesnih skupnosti, krajevnih skupnosti in občin. Da bi bilo takšno ukrepanje zares uspešno, morajo sindikati doseči, da ima vsaka organizacija združenega dela vpogled v dejanske socialne razmere svojih delavcev in njihovih družin. Tak vpogled morajo zagotoviti v sodelovanju z organi krajevne skupnosti in občine, kjer ti delavci prebivajo.

Sindikati si morajo aktivno prizadevati za zagotavljanje socialne varnosti delavcev v organizacijah združenega dela, ki poslujejo z izgubo ali na robu rentabilnosti ter ne morejo zagotavljati primerne osebne dohodka in pravic iz sredstev skupne porabe. V takih primerih se bo sindikat zavzemal za njihovo učinkovito sanacijo, če ta ni možna, pa za njihovo čimprejšnjo proizvodno oziroma poslovno preusmeritev, ki bo zagotavljala rentabilno poslovanje ter ustrezen osebni dohodek in socialno varnost delavcev.

9.

Učinkovitost socialne politike in zagotavljanje socialne varnosti delavcev sta v veliki meri odvisna tudi od družbenoekonomskega položaja in ustvarjalnosti delavcev — izvajalcev storitev s področja socialne politike, ki združujejo delo in sredstva v organizacijah združenega dela in delovnih skupnostih družbenih dejavnosti, kot so zdravstvo, otroško varstvo, socialno skrbstvo in druge. Sindikati si morajo prizadevati, da bodo ti delavci v svojem družbenoekonomskem položaju izenačeni z delavci v materialni proizvodnji oziroma z drugimi delavci na območju družbenopolitične skupnosti. To je treba doseči z doslednim uveljavljanjem svobodne menjave dela oziroma z objektivnim vrednotenjem dejanskega prispevka teh delavcev k povečanju družbene produktivnosti dela in ekonomske učinkovitosti delavcev — uporabnikov njihovih storitev. Zato je posebno pomembno uveljavljanje načela delitve po delu in rezultatih dela v teh dejavnostih. Prav tako je nujno, da družbene dejavnosti prilagodijo svojo organiziranost in način delovanja potrebam in interesom delavcev v materialni proizvodnji.

Pri tem se morajo samoupravne interesne skupnosti s področja družbenih dejavnosti uveljaviti kot mesto usklajevanja interesov in možnosti med izvajalci in uporabniki storitev. To pa terja med drugim tudi jasnejšo opredelitev položaja in načina delovanja delovnih skupnosti pri samoupravnih interesnih skupnostih, ki često pod videzom strokovne službe dejansko odločajo o zadevah iz pristojnosti delegatskih skupščin. Zato morajo sindikati učinkoviteje delovati pri uveljavljanju delegatskega sistema v samoupravnih interesnih skupnostih.

II. Aktualna vprašanja in usmeritve na posameznih področjih so- cialne politike in socialne varno- sti delavcev

Da bi v javni razpravi o izhodiščih za oblikovanje stališč in sklepov 3. konference čimbolj konkretno opredelili naloge organizacij in organov Zveze sindikatov Slovenije, smo v tem delu podali oceno aktualnih vprašanj in predlog usmeritev na posameznih področjih socialne politike, kot so:

- zaposlovanje in izobraževanje;
- humanizacija dela z vidika zdravstvenega in invalidskega varstva ter varstva pri delu;
- življenjske razmere delavcev z vidika uresničevanja stanovanjske politike, otroškega varstva in preskrbe;
- pokojninsko zavarovanje in socialna varnost starejših občanov ter socialna varnost kmetov;
- produktivna in smotrna izraba delovnega ter prostega časa delavcev.

Ta področja obravnavamo izhajajoč iz vsebine samoupravnega sporazuma o skupnih izhodiščih za zagotavljanje socialne varnosti v SR Sloveniji v obdobju 1981—1985; iz samoupravnih sporazumov o temeljnih planov samoupravnih interesnih skupnosti s področja posameznih družbenih dejavnosti; družbenega plana razvoja SR Slovenije za tekoče srednjeročno obdobje, kakor tudi iz določb sistemskih zakonov, ki se nanašajo na uresničevanje družbenoekonomskih odnosov na posameznih področjih družbenega standarda.

Pri obravnavanju posameznih področij v tem poglavju smo izhajali iz celovitosti potreb in interesov delavcev, delovnih ljudi in občanov, ki jih le-ti uresničujejo v organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih in v številnih samoupravnih skupnostih, od temeljne organizacije združenega dela do občine, kot vse pomembnejšega dejavnika na področju socialnega razvoja. To terja, da se vsa našeta področja obravnavajo kot organsko povezana celota in kot sestavni del celotne družbene reprodukcije, upoštevaje materialne možnosti na doseženi stopnji družbenoekonomskega razvoja.

Posamezna področja smo osvetlili z aktualnimi podatki iz dokumentacije samoupravnih interesnih skupnosti, organov državne uprave in uradne statistike.

A. ZAPOSLOVANJE IN IZOBRAŽEVANJE

1.

Poglavitna elementa ekonomskega in družbenega položaja ter socialne varnosti delavcev sta zaposlenost in ustrezna strokovna izobrazba oziroma usposobljenost. Širjenje možnosti za produktivno zaposlovanje v gospodarstvu in družbenih dejavnostih je zato ena izmed prednostnih nalog. Vsi delavci imajo obveznosti in odgovornost za ustvarjanje pogojev za zaposlovanje, zlasti mladih in strokovno usposobljenih ljudi. V procesu prestrukturiranja gospodarstva ima pomembno vlogo načrtna politika zaposlovanja v povezanosti s sistemom usmerjenega izobraževanja. Zaradi tehnološkega razvoja se bodo morali delavci v vedno večji meri usposabljeti za dela v teku delovne dobe. Zato je nujna medsebojna povezanost izobraževalnega sistema in tehnološkega razvoja združenega dela.

1.1. Zaposlovanje

V SR Sloveniji smo s 795.000 delavci dosegli skoraj polno zaposlenost, razen v posameznih manj razvitih področjih Slovenije. Velik del de-

lavcev še vedno dela v tehnološko slabo opremljeni in zastateli proizvodnji, saj imamo npr. v industriji še vedno več kot 37 % del, ki zahtevajo nizko delovno usposobljenost delavcev, kar med drugim zavira rast družbene produktivnosti dela in življenjskega standarda. V posameznih organizacijah združenega dela prihaja do resnih težav in tudi vprašanj njihove nadaljnje perspektive zaradi nesmotrnih naložb, zaradi česar že nastopa vprašanje zaposlenosti in prezaposlovanja delavcev.

V primerjavi s preteklim obdobjem smo v letu 1980, zlasti pa v letošnjem letu, uspeli umiriti pretirano rast zaposlovanja, zato pa ugotovljamo povečano število oseb, ki iščejo zaposlitev. Po podatkih skupnosti za zaposlovanje je bilo v Sloveniji v začetku leta 1981 evidentiranih 12.463 iskalcev zaposlitve, kar je 1,6 % vseh zaposlenih, vendar predvidevamo, da se bo to število do konca leta povečalo. Med evidentiranimi iskanci zaposlitve je 4.369 takih, ki prvič iščejo zaposlitev. To število se bo znatno povečalo z vrnitvijo generacije iz JLA v letošnji jeseni. Del mladih bo nadaljeval šolanje na višjih in visokih šolah, večina pa bo iskala zaposlitev.

Naraščanje števila iskalcev zaposlitve je predvsem posledica neskladij med potrebami združenega dela po posameznih profilih poklicev in izobrazbeno sestavo iskalcev zaposlitve. Tudi premajhna in neustrezna prostorska mobilnost stopnjuje brezposelnost, ki pa ima bolj značaj navidezne brezposelnosti in ne resničnega pomanjkanja ustreznih del. Nekatere organizacije združenega dela se zapirajo pred mládimi strokovnimi kadri, kljub slabi kvalifikacijski strukturi njihovih delavcev. So primeri, da ob obstoječih zmogljivostih organizacije združenega dela ne zaposlujejo novih delavcev in ne organizirajo dela v drugi in tretji izmeni, čeprav tržišče potrebuje blago, ki bi ga lahko proizvajali. V tem se izražajo ozki podjetniški in grupno-lastninski interesi oziroma odnosi.

Sindikati si že vrsto let prizadevamo za uveljavljanje politike produktivnega zaposlovanja. Pomembne uspehe smo dosegli z vztrajanjem na uresničevanju družbenega dogovora o minimalnih standardih pri zaposlovanju delavcev, vendar posamezne organizacije združenega dela podpisanih sporazumov dosledno ne uresničujejo.

V delovnem razmerju z nosilci samostojnega osebnega dela je 19.175 delavcev. Družbenoekonomski položaj teh delavcev pogosto ni izenačen s položajem delavcev v združenem delu. Primeri nezakonitega zaposlovanja, nadurno delo in celo pogodbe o delu na nezakonitih osnovah kažejo na potrebo po doslednem uresničevanju kolektivnih pogodb.

V naši republiki dela nad 100.000 delavcev iz drugih republik in avtonomnih pokrajin. Njihovo zaposlovanje je še vedno v znatni meri neorganizirano, kar povzroča vrsto socialnih problemov. Del teh delavcev se zaposluje prek posrednikov zlasti v gradbeništvu. Njihovo delovno razmerje pa je le navidezno, kar jim ne omogoča uresničevanja vseh neodtujljivih pravic po ustavi in zakonu o združenem delu. Sindikati smo z učinkovito akcijo uspeli obseg tega dela, zlasti nezakonite pojave, sicer zmanjšati, ob tem pa se pojavljajo nekatere nove oblike izkoriščanja teh delavcev, kot so, denimo, obrtne zadruge.

1.2. Izobraževanje

V preteklosti smo na področju izobraževanja dosegli razmeroma dobre rezultate, ki se kažejo v vključevanju vseh otrok v priprave na vstop v osnovno šolo. Skoraj vsa mladina, ki uspešno zaključuje osnovno šolo, nadaljuje izobraževanje v srednji šoli, v višje in visoke šole pa se letno vpiše

BELEŽKE:

43 % vseh, ki uspešno zaključijo srednje izobraževanje. Če upoštevamo še tiste, ki nadaljujejo izobraževanje ob delu, potem več kot polovica absolventov srednjih šol nadaljuje študij na višjih in visokih šolah. V preteklem srednjeročnem obdobju je bil skoraj vsak šesti prebivalec redni učenec ali študent. Delež odraslih, ki so se izobraževali ob delu, kaže, da se je izobraževal vsak peti prebivalec SR Slovenije.

Ob tako spodbudnih rezultatih pa ima še vedno 250 tisoč delavcev nedokončano osnovno šolo. Po podatkih Zavoda SR Slovenije za statistiko je bilo med zaposlenimi konec septembra 1978 samo 8,4 % delavcev z višjo in visoko izobrazbo ter 15,7 % s popolno srednjo izobrazbo.

To stanje pogojuje nizka stopnja tehnološke in organizacijske razvosti združenega dela. Tudi razvojni načrti organizacij združenega dela v preteklosti niso v zadostni meri nakazovali potreb po ustvarjalnem delu. Na drugi strani pa je dosedanji izobraževalni sistem z dvojnostjo izobraževanja za umsko in fizično delo onemogočal prehodnost in bistveno oviral nadaljnje šolanje mladine v poklicnih šolah in jo odvracal od usposabljanja za poklice v proizvodnji.

Uresničevanje sistema usmerjenega izobraževanja je zato bistvenega pomena za spreminjanje teh razmer in za uresničevanje politike zaposlovanja. K temu mora prispevati tudi uresničevanje družbene usmeritve, da se čimprej uveljavi razmerje 70:30 v korist proizvodnih poklicev. Ugotavljamo pa, da so možnosti vpisa, zlasti v večjih mestih, omejene, tako da je zlasti občutno pomanjkanje vpisnih mest za žensko mladino.

Večjo dostopnost in enake možnosti izobraževanja vzpostavljamo z mnogimi oblikami in programi. Prav tako se izenačujejo možnosti izobraževanja s sistemom solidarnosti in vzajemnosti v okviru samoupravnih interesnih skupnosti za izobraževanje. Pomembna sestavina izenačevanja teh možnosti je sistem štipendiranja ter načrtna gradnja domov za učence in študente.

2. USMERITVE

2.1. Zaposlovanje

Organizacije združenega dela morajo z načrtnim in produktivnim zaposlovanjem zagotoviti ustvarjanje takega dohodka, ki bo zagotavljal materialno in socialno varnost slehernemu delavcu in na tej podlagi omogočal nenehno rast življenjskega standarda.

V primerih, ko je zaradi motenj v poslovanju ali zaradi poslovanja z izgubo ogrožena materialna in socialna varnost delavcev, je treba zagotoviti čimprejšnjo in učinkovito sanacijo oziroma preusmeritev proizvodnje in vzajemno reševanje trenutnih razmer med temeljnimi organizacijami v okviru delovnih in sestavljenih organizacij. V primeru stečaja pa je nujno vzajemno in solidarno razreševanje problemov v zvezi z zaposlitvijo delavcev v tesnem sodelovanju med vsemi organizacijami združenega dela v občini, pa tudi v širšem okolju.

Zaposlovanje delavcev na režijskih in administrativnih delih mora neposredno prispevati k uspešnejšemu poslovanju organizacij združenega dela. Zato je v vsaki organizaciji združenega dela treba zagotoviti čimbolj racionalno razmerje med deli v neposredni proizvodnji in nalogami skupnih služb pa tudi uresničevanje svobodne menjave dela ter na njej zasnovano nagrajevanje po delu delavcev v skupnih službah. Sindikati bomo bolj kritični tudi do nekaterih ukrepov, ki brez potrebe širijo režijsko in administrativno delo.

Brezposelnost, še posebej nezaposlenost mladih strokovnih kadrov terja večjo zavzetost in odgovornost občinskih skupnosti za zaposlovanje za

njihovo čimprejšnjo zaposlitev s tem, da na osnovi analiz potreb po delavcih, ki jih izkazujejo organizacije združenega dela, omogočijo iskalcem zaposlitve delo za določen čas, programe za dodatno usposobitev ipd. Ob tem je treba spodbuditi tudi večjo prostorsko mobilnost mladih, ki iščejo zaposlitev.

Zaposlitev zlasti mladih strokovno usposobljenih kadrov naj se omogoči zlasti z omejevanjem zaposlovanja upokojenecv oziroma omejevanjem možnosti podaljševanja delovnega razmerja delavcem, ko dosežejo pogoje za upokojitve, omejevanjem nadurnega dela in dela po pogodbah.

Zaposlovanje delavcev iz drugih republik in avtonomnih pokrajin mora potekati prek občinskih skupnosti za zaposlovanje. Ob zaposlovanju teh delavcev je treba zagotoviti družbeno dogovorjene življenjske razmere. Sindikati bomo večjo pozornost posvečali vključevanju teh delavcev v samoupravno in politično aktivnost; z razvijanjem kulturnih in izobraževalnih dejavnosti bomo zagotavljali hitrejšo integracijo teh delavcev v delovno in bivalno okolje ob ohranjanju njihove nacionalnosti.

Da bi pospešili vračanje naših delavcev iz tujine, bomo sodelovali pri ustvarjanju pogojev za čim hitrejšo reševanje vprašanj v zvezi z zaposlitvijo v domovini ter možnostjo vlaganja prihrankov in izpopolnjevanja strokovnega znanja. Spodbujali bomo interes v organizacijah združenega dela, da zagotovijo pogoje za zaposlitev zlasti strokovno usposobljenih kadrov.

Zaposlovanje pri nosilcih samostojnega osebnega dela je potrebno tako zaradi hitrejšega razvoja drobnega gospodarstva kot zaradi hitrejšega zaposlovanja tistih, ki iščejo zaposlitev. Tem delavcem je treba zagotoviti ustrezno socialno varnost, zlasti še uresničevanje pravic v skladu z določili kolektivne pogodbe.

Posebno skrb je treba posvetiti tudi zaposlovanju delavcev, ki po prestajanju kazni iščejo zaposlitev. Treba jih je čimprej vključiti v delo in jim zagotoviti vse možnosti za čim lažjo vključitev v delovno okolje, ter tako zboljšati odnos do teh delavcev, posebej še ko gre za mlade ljudi.

Bolj kot doslej si je treba prizadevati za dosledno uresničevanje družbene in normativne usmeritve glede vzgoje, izobraževanja, usposabljanja in zaposlovanja mladine z motnjami v duševnem in telesnem razvoju in invalidnih oseb. Z ustreznimi ukrepi, zlasti pa olajšavami, je treba spodbuditi interes in odgovornost organizacij združenega dela za zaposlovanje teh delavcev, ob večji povezanosti z izobraževalnimi organizacijami.

2.2. Izobraževanje

Uresničevanje usmerjenega izobraževanja je ena najpomembnejših nalog, ki mora zagotoviti, da se čimprej realizira družbeno sprejeta usmeritev glede izobraževanja za proizvodne poklice. V ta namen bomo sindikati delovali na zboljševanju delovnih razmer in stimulativnejšem nagrajevanju proizvodnega dela, zlasti še v dejavnostih, kjer je največji primanjkljaj delavcev za delo v proizvodnji.

Zlasti v posebnih izobraževalnih skupnostih se bomo zavzemali za stalno spremljanje izvajanja vzgojno-izobraževalnih programov ter za njihovo preverjanje in dograjevanje, tako da bodo le-ti v čimvečji meri zagotavljali tista znanja, ki jih terja pospešen razvoj tehnološko intenzivne proizvodnje, kar je osnova za splošen družbeni napredek, pa tudi za večje zaposlitvene možnosti in socialno varnost.

Organizacije združenega dela bodo na osnovi predvidenih tehnoloških sprememb, novih proizvodnih programov ter organizacije dela izdelale

tem zahtevam prilagojene plane razvoja kadrov. Ti plani morajo biti podlaga za dogovarjanje o vsebini in obsegu usmerjenega izobraževanja in za planiranje vpisa mladine in odraslih kot tudi za oblikovanje izobraževalnih programov ter mreže šol. Upoštevaje tehnološki razvoj mora združeno delo pravočasno ugotavljati tudi potrebe po prekvalifikaciji in dokvalifikaciji že zaposlenih in zagotoviti za to potrebna sredstva.

Stalno in načrtno seznanjanje mladine in odraslih s kadrovskimi potrebami in možnostmi ter njihovo usmerjanje v tiste vzgojnoizobraževalne programe, ki bodo usposabljali za potrebe združenega dela, mora postati sestavni del planskih usmeritev sleherne organizacije združenega dela ob uresničevanju usmerjenega izobraževanja. V večji meri se morajo uveljaviti kadrovske štipendije, pri čemer pa je treba dosledno upoštevati tudi socialne kriterije pri določanju njihove višine. Organizacije združenega dela so dolžne zagotoviti zaposlitev svojim štipendistom.

Sistem vzgoje in osnovnošolskega izobraževanja mora spodbujati nadaljnji razvoj celodnevne osnovne šole. Zavzemali se bomo za to, da bi elemente celodnevne osnovne šole uvajali v vseh osnovnih šolah, pri čemer bomo še posebej spodbujali sodelovanje organizacij združenega dela z osnovnimi šolami na politehničnem področju.

Na vseh šolah je treba zagotoviti zadostno število učbenikov in omogočiti njihovo izposojanje zlasti učencem in študentom iz socialno šibkejših družin. Sredstva za to je treba zagotoviti deloma prek samoupravnih interesnih skupnosti za vzgojo in izobraževanje, deloma pa z zbiranjem že rabljenih učbenikov. Hkrati je treba pospeševanje uresničevanja družbeni dogovor o izvajanju družbene akcije za organizirano preskrbo osnovnih šol z učbeniki ter o postopnem zagotavljanju brezplačnih učbenikov za učence osnovnih šol v SR Sloveniji. Sindikati se bomo zavzeli za to, da bo dogovor dopolnjen tako, da bo zajemal tudi usmerjeno izobraževanje. Treba pa je tudi čimprej izdelati standarde in normative za učbenike, tako da bo njihovo zalaganje cenejše in da bodo uporabni daljši čas.

Nadaljevati je treba družbeno akcijo za gradnjo domov za učence in študente in pri tem upoštevati načela racionalne gradnje in prostorskega razvoja usmerjenega izobraževanja. Hkrati je treba preveriti udeležbo učencev in študentov v ekonomski ceni, ki naj bi zajemala stroške prehrane in oskrbe, ne pa pedagoškega dela in drugih sestavin programa dela in življenja v domovih.

B) HUMANIZACIJA DELA Z VIDIKA ZDRAVSTVENEGA IN INVALIDSKEGA VARSTVA TER VARSTVA PRI DELU

1.

Humanizacija delovnih pogojev je v vseh svojih razsežnostih bistveni razredni cilj naše socialistične samoupravne družbe, osvobajanja človeka in dela ter pomembna sestavina povečevanja družbene produktivnosti dela in socialne varnosti. Njen cilj je ustvarjanje takih delovnih pogojev, ki bodo omogočali samopotrjevanje delavca kot ustvarjalne in svobodne osebnosti v delovnem procesu in zagotavljali ohranjanje njegove delovne zmožnosti. Zlasti varstvo zdravja in delovne sposobnosti in v tem sklopu tudi prehrana delavcev med delom v bistvenem obsegu vplivajo na ohranitev delovne zmožnosti.

1.1. Zdravstveno varstvo

Po podatkih Zdravstvene skupnosti Slovenije smo namenili v letu 1980 za zdravstveno varstvo okoli 5,17 % družbenega proizvoda. V letu 1979 smo imeli enega zdravnika na 619 prebivalcev, enega zdravstvenega delavca na 109 prebivalcev

ter 7,2 bolniških postelj na tisoč prebivalcev. Umrljivost dojenčkov je upadla od 26,9 na tisoč živorojencev leta 1968 na 15,3 v letu 1979, medtem ko se je pričakovano trajanje življenja povečalo v zadnjih dvajsetih letih pri moških od 65 na 66 let, pri ženskah pa od 70 na 74 let.

Ugotavljamo prevelik obseg začasne in trajne delovne nezmožnosti delavcev, saj je bila odsotnost z dela zaradi bolniškega staleža v zadnjem desetletju v nenehnem porastu. Tolikšna bolniška odsotnost povečuje celotno odsotnost z dela, do katere prihaja tudi iz drugih razlogov, kar v precejšnji meri zmanjšuje dohodek v organizacijah združenega dela.

V letu 1980 je prišlo do nekaterih sprememb v teh negativnih gibanjih. Medtem ko je bilo v letu 1979 poprečno dnevno odsotnih 42.000 delavcev zaradi bolezni, brez porodniške odsotnosti, kar predstavlja 4,91 % zaposlenih, je bilo v letu 1980 dnevno odsotnih 40.000 delavcev oziroma 4,55 % zaposlenih.

V preteklem obdobju nismo dosegli usklajenega razvoja zdravstvene dejavnosti in zmogljivosti na posameznih območjih Slovenije. Vzroki so v neustrezni organiziranosti zdravstva in razporeditvi kadrov ter v zapiranju občinskih zdravstvenih skupnosti ter zdravstvenih organizacij, kar se med drugim kaže v nezadostni učinkovitosti zdravstvene dejavnosti, kakor tudi v premajhni solidarnosti med občinami.

V večini organizacij združenega dela se s problematiko zdravstvenega varstva delavcev premalo ukvarjajo strokovne službe, samoupravni organi pa tudi družbenopolitične organizacije. Odkar so bile obratne ambulante izločene iz organizacij združenega dela in so postale enote zdravstvenih domov, je ta skrb še bolj popustila. Od tedaj se dejavnost obratnih ambulant ni razširila, tako da imamo sedaj le nekaj več kot 100 obratnih ambulant in okoli 40 dispanserjev medicine dela. Zdravstveni delavci v obratnih ambulantah v številnih primerih niso dovolj seznanjeni z delovnimi pogoji v okolju, kjer delujejo. To je eden izmed vzrokov nezadostno razvitega preventivnega zdravstvenega varstva.

Zdravstveni domovi se niso uveljavili kot nosilci učinkovitega in dostopnega zdravstvenega varstva, ki bi bilo v skladu s potrebami delavcev in občanov.

Vzroki tega stanja so tudi v tem, da pri snovanju in izvajanju programa izobraževanja medicinskih kadrov niso bile dovolj upoštevane potrebe zdravstvenega varstva. To vpliva na neustrezno usmeritev zlasti pri zdravnikih, ki se usmerjajo predvsem v specialistično in bolnišnično dejavnost, medtem ko sta splošna medicina in medicina dela zapostavljeni.

K razreševanju vseh navedenih vprašanj, ki zadevajo politiko zdravstvenega varstva in delavca kot nosilca odločitev na tem področju, bi moralo v odločilni meri prispevati uresničevanje zakona o zdravstvenem varstvu in zakona o svobodni menjavi dela. Ugotavljamo, da se v izvajanju teh rešitev prepočasno uresničuje svobodna menjava dela med organizacijami združenega dela in zdravstvenimi organizacijami, zlasti še neposredna. V zdravstvenih skupnostih je prevladujoč vpliv izvajalcev in strokovnih služb, medtem ko se delegacije uporabnikov niso dovolj uveljavile in se usposobile za učinkovito delovanje. Gre tudi za nezadostno učinkovitost vpliva delegatov uporabnikov v svetih zdravstvenih organizacij.

1.2. Invalidsko varstvo

Ob vsestranski normativni zaščiti delovnih invalidov in ob uresničevanju načela, da naj delavec čim dalj časa dela v skladu s svojo preostalo de-

lovno sposobnostjo, so bili dosednji učinki sistema invalidskega zavarovanja bolj v tem, da so zagotavljali določene datjave, kot so: pokojnina, nadomestila, oskrbnine ipd. Niso pa v svoji zavarovalni funkciji delovali preventivno. Sistema invalidskega in zdravstvenega varstva sta bila med seboj premalo povezana.

V preteklem obdobju so organizacije združenega dela reševale probleme invalidnosti predvsem z invalidskim upokojevanjem, medtem ko so premalo pozornosti namenile preprečevanju invalidnosti in usposabljanju ter zaposlovanju delovnih invalidov. Le nekatere organizacije združenega dela so prilagajale delovna mesta delovni sposobnosti invalidov.

Invalidsko upokojevanje je v preteklosti naraščalo hitreje kot zaposlovanje in starostno upokojevanje. Vsak tretji delavec se invalidsko upokoji. Ob tem niso upoštevani delavci z zmanjšano delovno sposobnostjo, ki sicer še niso invalidi. Tako je bilo 1975. leta 50.361 invalidskih upokojeencev, v letu 1980 pa je njihovo število naraslo na 55.100. Invalidov druge in tretje kategorije skupaj je bilo 1975. leta 5.320, leta 1979 pa že 17.558.

Med delovnimi invalidi je največ delavcev iz neposredne proizvodnje. Nekvalificiranih in polkvalificiranih skupaj je 41 odstotkov, kvalificiranih pa 36 odstotkov. Zaradi kratke delovne dobe so invalidske pokojnine nizke. Invalidnost je ves čas največja v rudarstvu, metalurgiji, gradbeništvu in kovinski industriji ter v nekaterih drugih panogah, kjer je delovna doba beneficirana. V zadnjem obdobju je vse več invalidsko upokojenih delavk tudi v tekstilni industriji.

Nesreče pri delu in izven dela so vzrok za približno 12 odstotkov primerov invalidnosti, manj kot 2 odstotka delovnih invalidov pa je upokojenih zaradi poklicnih bolezni. Prevladujoč vzrok — 86 odstotkov primerov — so bolezni, ki večinoma niso poklicne, so pa v neposredni zvezi z življenjskimi in delovnimi pogoji ter načinom življenja delavcev. Prevladujejo predvsem bolezni srca in ožilja, kosti in mišičja, duševne motnje, bolezni dihal in živčevja.

1.3. Varstvo pri delu

Dosežki na področju varstva pri delu se kažejo zlasti v zmanjševanju števila nesreč pri delu, med katerimi se je zmanjšalo tudi število smrtnih. Medtem ko se je leta 1964 zgodilo 59.000 nesreč, jih je bilo 1980. leta 48.800. Njihova pogostost, merjena s številom nezgod na 1000 zaposlenih, se je zmanjšala od 106 v letu 1964 na 56 v letu 1980. Zmanjšuje se tudi odsotnost z dela zaradi nesreč pri delu. Kljub temu je število nezgod, ki se pripetijo na delu, še vedno zelo veliko. Ugotavljamo tudi, da se v zadnjih letih v nekaterih panogah ponovno povečuje. Nesreče pri delu so najbolj pogoste v rudarstvu, kovinski industriji, gozdarstvu, gradbeništvu, industriji gradbenega materiala in lesni industriji.

Vedno več je nesreč, ki se pripetijo na poti na delo in z dela. Narašča tudi število nesreč, ki se pripetijo zunaj delovnega okolja, kot npr. v prometu, pri opravljanju poljskih ali gradbenih del, ob športno rekreativni dejavnosti ipd., in ki prav tako v znatni meri vplivajo na odsotnost z dela.

V vedno večji meri se pojavljajo novi vzroki nesreč pri delu, ki so nezadostno proučeni. Gre za uporabo novih snovi v proizvodnji, ki so velikokrat škodljive; v notranji organizaciji dela se pojavljajo nevarnosti zaradi diktiranega tempa proizvodnje, zaradi različnih oblik skupinskega dela ipd. Vzroki za nastajanje nesreč so tudi v nezadostni poučenosti delavcev o nevarnostih, ki so povezane z opravljanjem dela in s škodljivimi vplivi delovnega okolja, pa tudi z nepazljivostjo ali

BELEŽKE:

celo neodgovornostjo posameznih delavcev. Ob človeškem dejavniku, ki je najpogostejši vzrok za nesreče pri delu, velja poudariti zlasti pomanjkljivo izobraževanje delavcev o varnejšem in bolj zdravem delu ter še posebej nezadostno znanje organizatorjev dela, tehnologov, konstruktorjev in neposrednih vodij.

V organizacijah združenega dela se s problematiko varstva pri delu ukvarjajo številni poklicni strokovnjaki, ki pa pogosto nimajo dovolj podpore pri svojem delu. Samoupravni organi in poslovodni organi se s temi vprašanji ne ukvarjajo dovolj sistematično. Planiranje in obvezno programiranje varnega dela je vse preveč zoženo na predvidevanje finančnih sredstev za osebna zaščitna sredstva in ni usmerjeno na uresničevanje celovitega varstva pri delu, povezanega s preventivnim zdravstvenim varstvom, varstvom delovnega okolja in preprečevanjem invalidnosti. Varno in zdravo delo se v organizacijah združenega dela ne obravnava kot pomembna sestavina dohodkovne uspešnosti in produktivnosti dela. Tudi normativno urejanje vprašanj varstva pri delu ni dovolj ažurno s prilagajanjem predpisov in zahtevam nove tehnologije ter organizacije dela.

1.4. Prehrana delavcev med delom

Z akcijo sindikatov, da je treba delavcem v združenem delu zagotoviti organiziran obrok prehrane med delom, smo v preteklih letih dosegli pomembne rezultate. Po letu 1976, ko je imelo zagotovljeno prehrano med delom 84 % delavcev, je prišlo do upadanja, tako da je leta 1980 imelo zagotovljeno prehrano 76,8 % delavcev. To je zlasti posledica vse večjega izplačevanja regresa za prehrano v obliki vrednostnih bonov. Več kot polovica bonov je bilo izdanih brez potrebnega soglasja občinskih svetov Zveze sindikatov Slovenije. Kljub doseženim uspehom so glede na dohodkovni položaj organizacij združenega dela velike razlike v kvaliteti obrokov, tako glede kalorične vrednosti kakor tudi glede biokemične sestave in raznolikosti obrokov. Ker so številni obrati slabo opremljeni in nimajo dovolj strokovno usposobljenih kadrov, so pogoste tudi zastrupitve s hrano.

Organizirana prehrana med delom je ne le pomemben element družbenega standarda delavcev, ampak tudi neposreden pogoj za produktivno delo. Z družbenim dogovorom na zvezni ravni so zato opredeljena opravila, na katerih se delavcem prehrana med delom regresira iz materialnih stroškov. Opredeljena je tudi višina regresa. Pripravljajo se strokovne podlage za ustrezno sestavo obrokov glede na težavnost dela in razmere, v katerih delavci delajo.

2. USMERITVE

2.1. Zdravstveno varstvo

Osnovne organizacije zveze sindikatov morajo biti pobudnik za stalno in sistematično spremljanje razmer, ki vplivajo na zdravje in delovno sposobnost delavcev ter za redno obravnavo te problematike na samoupravnih organih organizacij združenega dela. Ti morajo redno spremljati obseg in vzroke odsotnosti z dela, nesreče pri delu, problematiko invalidnosti ter spremljati ukrepe za obvladovanje teh pogojev. Nujno je treba pospešiti ustanavljanje obratnih ambulant, zlasti v večjih delovnih organizacijah oziroma tam, kjer delavci delajo v težjih in zdravju škodljivih delovnih pogojih. Ob tem morajo organizacije združenega dela odločno uveljaviti neposredno menjavo dela s temi ambulantom kot tudi z zdravstvenimi organizacijami, za kar naj bodo odgovorni zlasti delavci uporabnikov v zdravstvenih skupnostih in v samoupravnih organih zdravstvenih organizacij. To

naj prispeva k odpravi dvojnega plačevanja zdravstvenih storitev.

Za varovanje zdravstvene sposobnosti in zagotavljanje zdravih, varnih ter humanih delovnih pogojev mora vsaka organizacija združenega dela planirati celovito varstvo pri delu. Plani morajo poleg ekonomskih sestavin vsebovati celovito problematiko varstva pri delu, vključevati zdravstveno varstvo, invalidsko varstvo in urejanje prehrane na delu kot tudi druga s tem povezana vprašanja. Zato bomo zahtevali, da se čimprej v vseh organizacijah združenega dela ustanovijo odbori za varstvo pri delu. Ti naj bodo osnovni nosilci aktivnosti pri sprejemanju in uresničevanju programov celovitega varstva pri delu.

V prizadevanjih za dosledno uresničevanje zakona o zdravstvenem varstvu bomo sindikati odločno spodbudili uveljavljanje osnovnega zdravstvenega varstva kot dejavnosti, ki združuje vse oblike skrbi za zdravega in bolnega delavca ter občana v organizacijah združenega dela, krajevni skupnosti in v občini. Zdravstveni delavci v osnovni zdravstveni dejavnosti morajo v večji meri kot doslej s širjenjem dispanzerskih metod dela, z zdravstveno vzgojo in preventivnim delovanjem prispevati k izboljšanju zdravstvenih razmer v okolju, kjer delujejo. Pri tem je potrebno čim tesneje sodelovanje zdravstvenih domov in obratnih ambulant kot tudi večji interes zdravstvenih organizacij za spremljanje in izboljševanje delovnih pogojev v združenem delu.

Sindikati moramo odločneje uveljaviti razvoj delegatskih odnosov v zdravstvenih skupnostih, ki morajo postati odgovorne oblikovalke celovite politike zdravstvenega varstva. V njih se mora uveljaviti dogovarjanje o programih, prednostnih nalogah, pravicah in obveznostih ter o obsegu solidarnosti na tem področju. Uporabniki in izvajalci morajo obravnavati in ugotavljati celovite potrebe in interese po zdravstvenem varstvu, ki se uresničujejo prek svobodne menjave dela. Ta mora postati v vse večji meri neposredna, kar pomeni direktno sporazumevanje zdravstvene organizacije z organizacijo združenega dela, pri čemer morajo biti medsebojne obveznosti pogojene s stopnjo rizika in skrbjo posamezne organizacije za zdravje delavcev, od obsega obolevnosti ipd. Ti odnosi morajo biti zasnovani na samoupravno dogovorjenih normativih in standardih. Uporabniki naj zagotovijo svoj vpliv tudi neposredno v svetih zdravstvenih organizacij.

Zdravstveni delavci in družbenopolitične organizacije v zdravstvu se morajo bolj odločno zavzemati za racionalno izrabo opreme, zmogljivosti, kadrov in delovnega časa ter za zmanjševanje čakalne dobe. To mora zagotoviti hitrejšo medicinsko in delovno rehabilitacijo obolelih. Preprečevati morajo negativne pojave v zdravstvu, kot so podkupovanje, protekcija, privatizacija, nedisciplina ipd. Dosledna uveljavitev načela delitve po delu mora prispevati k premagovanju teh problemov in odnosov. To mora biti izhodišče za delovanje organizacij sindikata v zdravstvu.

Soudeležbo uporabnikov za zdravstvene storitve, zdravila in pripomočke ocenjujemo sindikati kot pomembno sestavino skrbi vsakega posameznika za lastno zdravje in kot vir sredstev za uresničevanje zdravstvenega varstva. Pri tem se je treba dogovoriti v skupnosti socialnega varstva o oprostitvi posameznih kategorij občanov in o takih kriterijih, ki bodo upoštevali upravičene socialne vidike. Participacija ob tem ne sme odvracati posameznikov in posameznih kategorij občanov od koriščenja storitev.

Z uveljavitvijo usmerjenega izobraževanja in preobrazbo vzgojnoizobraževalnih programov si bomo prizadevali zagotoviti vpliv pri razreševanju

kadrovske problematike zlasti na področju osnovnega zdravstvenega varstva in medicine dela. Pri tem je treba posvetiti posebno pozornost uresničevanju samoupravnega sporazuma o kadrovski politiki v zdravstvu ter uresničevanju vloge posebne izobraževalne skupnosti za zdravstvo.

Organizacije zveze sindikatov se morajo bolj kot doslej vključevati tudi v skupne družbene akcije v okviru koordinacijskih odborov Socialistične zveze delovnega ljudstva za boj proti alkoholizmu. Bile naj bi pobudnice sprejemanja odlokov o prepovedi točenja alkoholnih pijač pred 9. uro zjutraj in za uspešnje razreševanje socialno-zdravstvenih problemov delavcev in njihovih družin, ki izvirajo iz alkoholizma.

Sindikati predlagamo tudi omejevanje kajenja na vseh sestankih in prireditvah v zaprtih prostorih; prizadevali si bomo, da bi bili v vseh delovnih okoljih nekadilci čimmanj izpostavljeni škodljivim vplivom cigaretnega dima.

2. 2. Invalidsko varstvo

Vztrajali bomo, da se sistem invalidskega zavarovanja izpopolni s takimi rešitvami, ki bodo zagotavljale večjo odgovornost in interes organizacij združenega dela za preprečevanje invalidnosti, spodbujale njihovo zainteresiranost za usposabljanje in zaposlovanje invalidnih in za delo manj sposobnih delavcev.

Pri tem se bomo zavzemali za različno višino obveznosti iz osebnega dohodka in dohodka organizacij združenega dela za invalidsko zavarovanje, upoštevali stopnjo rizika in uspehe, ki jih posamezne organizacije združenega dela dosegajo pri zagotavljanju varnega in zdravega dela.

Samoupravni organi in strokovne službe v združenem delu morajo spodbujati sistematično in globalno spremljanje in razreševanje vprašanj v zvezi s preprečevanjem invalidnosti, usposabljanjem in zaposlovanjem invalidov.

Pri tem morajo ob ugotavljanju invalidnosti upoštevati zlasti preostalo delovno sposobnost delavcev. V večji meri kot doslej morajo prilagajati delovna mesta invalidom in v ta namen spodbujati tudi inovacijsko dejavnost. Ta usmeritev velja tudi za tiste starejše delavce, ki jim upada delovna sposobnost in jih je zato potrebno prerazporediti na opravljanje ustreznih del in nalog.

2. 3. Varstvo pri delu

Treba je povečati odgovornost vsakega delavca za varno delo in lastno zdravje. Pri tem gre zlasti za krepitev varnostne zavesti pa tudi takega ukrepanja, ki bo z ustreznimi sankcijami preprečevalo neodgovorno obnašanje vseh, kadar gre za zdravje in življenje delovnih ljudi in za družbena sredstva. Sindikati moramo dajati več podpore organom inšpekcijskih služb, tako glede uresničevanja njihovih zahtev, kot glede izvajanja ukrepov, ki so potrebni zaradi krepitve odgovornosti. Ob tem je potrebna tudi večja odgovornost samoupravne delavske kontrole in njenih organov.

Sindikati se zavzemamo za takšno uporabo tehnologije in organizacije dela, pri kateri bodo samoupravni organi in strokovne službe odgovorneje uvajali tuje oblike in načine proizvodnje, organizacije in vrednotenja dela. Pri tem je potreben bolj kritičen pristop ob uvajanju tekočih trakov, verižnega dela, visoke delitve dela, ki zahteva vse manj znanja, ob normiranju dela, ki ogroža fizično in psihično zdravje delavca.

Vsebinska vzgojno izobraževalnih programov s področja varstva pri delu mora povezovati spoznanja in zahteve o visoko produktivnem delu z nujnostjo varnega in zdravega dela in delovnega okolja. V sistem usmerjenega izobraževanja mo-

ramo na vseh ravneh in smereh vgrajevati tudi tako izobraževalno vsebino, ki bo zagotavljala več znanja in večjo odgovornost vseh udeležencev v delovnem procesu. Zagotoviti je treba več znanja s tega področja delavcev samih, kakor tudi organizatorjev dela, projektantov, konstruktorjev, planerjev, pa tudi poslovnih organov, tako v rednem izobraževalnem procesu kot tudi s stalnim dopolnilnim usposabljanjem.

Stopnja varnega dela je v najtesnejši zvezi z požarno varnostjo. Glede na velike gmotne škode, ki nastajajo zaradi požarov in nezadostne družbene samozaščite, je treba povečati odgovornost za požarno varnost in preprečevanje drugih elementarnih nesreč. Tudi pri tem je treba krepiti odgovornost in učinkovitost samoupravne delavske kontrole in družbene samozaščite.

Obnem se bomo zavzemali za tako tehnologijo in proizvodni proces, ki bosta zagotavljala zaščito zdravega in varnega okolja in onemogočala njegovo onesnaževanje.

Glede na ogromne materialne in človeške izgube, ki jih terja nizka raven prometne varnosti in prometne kulture, je izrednega pomena boljše medsebojno sodelovanje in ukrepanje organizacij združenega dela v razvijanju vseh oblik prometne varnosti. Zato si moramo sindikati prizadevati, da organizacije združenega dela v mejah svojih možnosti zagotovijo delavcem čimbolj varen prevoz na delo in z dela.

2. 4. Prehrana med delom

Sindikati moramo odločno nadaljevati akcijo za zagotavljanje organizirane prehrane med delom vsem delavcem. Pri tem se bomo zavzemali za čimbolj sodobne obrate družbene prehrane v organizacijah združenega dela in za reševanje teh vprašanj v povezovanju z gostinstvom.

Vztrajali bomo na doslednem izvajanju družbenega dogovora o regresiranju prehrane med delom iz materialnih stroškov in iz njega izvirajočih usmeritev, pri čemer se bodo vključevali zlasti republiški odbori sindikatov dejavnosti. Zavzemamo se za ukinitve vrednostnih bonov in za zaostroitev kriterijev za izplačevanje regresa v gotovini. Prizadevali si bomo za namensko trošenje regresa za prehrano tudi z organiziranjem hladnih malic tam, kjer ni možnosti za drugačno organiziranje. Ta vprašanja bodo delavci opredelili v svojih samoupravnih aktih.

Prizadevali si bomo zboljševati kakovost prehrane med delom, ki mora biti prilagojena fiziološkim potrebam delavcev, težavnosti stopnji dela in razmeram, v katerih se delo opravlja.

Vztrajali bomo na uporabi strokovnih normativov glede kalorične in biološke vrednosti obrokov, njihove časovne razporeditve in načina priprave. Spodbujali bomo sodelovanje delavcev pri upravljanju obratov družbene prehrane in sestavi jedilnikov ter njihovo seznanjanje z dejansko ceno obroka, da bi se tako lažje odločali za najracionalnejše rešitve, med katere sodi tudi delež delavcev pri ceni obroka.

Zavzemamo se za združevanje sredstev za gradnjo sodobnih obratov družbene prehrane, ki bi s prostimi zmogljivostmi pokrivali tudi potrebe občanov po celodnevni prehrani. Ob tem bomo podpirali družbeno dogovorjene koncepte razvoja družbene prehrane v občini in širših območjih in racionalnejšo pripravo obrokov v centralnih obratih ter ureditev razdeljevalnih kuhinj čim bližje potrošnikom.

Podpiramo tudi uresničevanje naprednih programov industrijskega načina priprave polpripravljene hrane, ki omogoča postopen prehod na tipizirane industrijsko pripravljene obroke pa tudi pomemben prihranek delovne sile, časa in sredstev v primerjavi s klasičnim načinom priprave.

C) ŽIVLJENJSKE RAZMERE DELAVCEV

1.

Socialna varnost delavcev in njihovih družin se v veliki meri uresničuje v soseski oziroma v krajevni skupnosti in občini. Vprašanja, kot so stanovanjska problematika, otroško varstvo, preskrba, varstvo okolja, socialno skrbstvo in druga vprašanja so tista, ki so v središču interesa delavcev v njihovem delovnem in življenjskem okolju. V tem okviru se srečujejo interesi delavca in njegove organizacije združenega dela, kot ustvarjalca dohodka in njihovi interesi v zadovoljevanju teh najpomembnejših življenjskih potreb.

1. 1. Stanovanjska problematika

V letih 1976 do 1979 je bilo letno zgrajenih povprečno 7,9 stanovanj na tisoč prebivalcev. Stanovanjska površina je 18,5 kv. m na prebivalca. Povprečna površina stanovanja narašča, tako je znašala 1974. leta 54,8 kv. m, leta 1979 pa 59,9 kv. m. Ugotavljamo, da se v tem obdobju ni povečal delež družbenih stanovanj.

Obseg gradnje stanovanj ni tolikšen, da bi reševal vse nujne potrebe. Cene stanovanj nenehno naraščajo, kar pomeni, da se ne uresničuje družbeni dogovor o cenah stanovanjske gradnje in se prav na tem področju v največji meri zaostrujejo problemi socialne varnosti oziroma socialno razlikovanje.

Uresničevanje planov stanovanjske gradnje zavirajo tudi neurejeni družbenoekonomski odnosi v komunalnem in stavbno-zemljiškem gospodarstvu. Hitrejšo samoupravno urejanje teh delov gospodarstva bi lahko bistveno prispevalo k uspešnejši in cenejši gradnji.

Zakon o stanovanjskem gospodarstvu je postavil delovnega človeka za osnovnega nosilca pridobivanja dohodka, ki naj bi si predvsem sam zagotavljal reševanje svojega stanovanjskega vprašanja. Družba omogoča, da se ta njegov interes in obveznost lahko tudi uresniči. Zato se njegove potrebe uresničujejo ob njegovem aktivnem sodelovanju najprej v temeljni organizaciji združenega dela in šele nato vzajemnostno v delovni organizaciji oziroma sestavljeni organizaciji. Ko so te možnosti izčrpane, se v primerih, da organizacije združenega dela ne ustvarjajo dovolj čistega dohodka za zagotavljanje planiranega obsega stanovanjske gradnje, uveljavlja vzajemnost na ravni občine. Prav tako zakon zagotavlja razvijanje socialistične solidarnosti ter omogoča samoupravno odločanje o zagotavljanju potrebnih sredstev iz dohodka za zadovoljevanje objektivno ugotovljenih potreb za stanovanjsko gradnjo solidarnostnih stanovanj in subvencioniranje stanarin.

Zakon zagotavlja stanovalcem odločilen vpliv na oblikovanje in odločanje o sredstvih za gospodarjenje s stanovanjsko hišo. Uveljavlja skupnost stanovalcev kot pravno osebo, ki je udeleženec v odločanju o porabi sredstev in podpisnik samoupravnega sporazuma o temeljih plana. V tem je tudi poudarjena vloga zbora stanovalcev in hišnega sveta.

1. 2. Otroško varstvo

V minulem obdobju smo na področju otroškega varstva dosegli pomembne uspehe. Kažejo se predvsem v povečanem številu otrok v vzgojno-varstvenih organizacijah, v katerih je 34,4% predšolskih otrok, kar pa je še vedno manj od planiranega števila v preteklem srednjeročnem obdobju. V letu 1980 je prejelo denarno pomoč 340.000 otrok.

Razvili smo tudi druge oblike družbenega varstva in vzgoje otrok, kot so 80-urni program male šole, v katerega je bi o po podatkih skupnosti otro-

BELEŽKE:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50

škega varstva vključeno okoli 85 % vseh otrok. V 175 varstvenih družinah je bilo vključeno 1013 otrok. V dnevno varstvo in vzgojo je bilo vključenih tudi 273 razvojno motenih otrok. Poleg tega se uveljavljajo še druge oblike, kot so potujoči vrtci, sezonsko varstvo kmečkih predšolskih otrok, brigadirski vrtci, letovanje predšolskih otrok, vzgojno delo na igriščih itn.

Najmanj je poskrbljeno za varstvo in vzgojo otrok do 3. leta starosti. Samo 16 % vseh otrok v vrtcih je iz te starostne skupine. V najneugodnejšem položaju so družine, ki zaradi omejenih možnosti niso uspeli vključiti otrok v organizirano varstvo. Neracionalno smo ravnali s sredstvi, namenjenimi za razvoj te dejavnosti. Številni preazkošno zgrajeni objekti, ki so velikokrat tudi zelo dragi za vzdrževanje, povzročajo velike stroške in pretirano povečujejo ceno varstva otrok. Ta vprašanja izstopajo v času, ko po določilih novega zakona o družbenem varstvu otrok in skladno s sprejetim samoupravnim sporazumom o temeljnih planov skupnosti otroškega varstva v obdobju 1981 — 1985 prevzemajo občinske skupnosti otroškega varstva večino nalog s tega področja. V zvezi s tem še posebej izstopa vprašanje nadaljnega dograjevanja sistema solidarnosti v otroškem varstvu.

1. 3. Preskrba z osnovnimi življenjskimi potrebščinami

Urejena preskrba z osnovnimi življenjskimi potrebščinami je pomemben dejavnik življenjskega standarda občanov. To zlasti velja za redno preskrbo s hrano. Le-ta predstavlja skoraj 37 % izdatkov povprečne 4-članske slovenske družine, pri delavcih z nižjimi dohodki pa tudi 50 % in več.

V preteklem obdobju je večkrat prihajalo do resnih motenj v preskrbi prebivalstva ter do nekontrolirane rasti cen osnovnih življenjskih potrebščin. Zaradi tega smo sindikati bili pobudniki širših razprav o vzrokih takega stanja in ukrepih za izboljševanje na občinski in republiški ravni. Terjali smo poostreitev odgovornosti družbenih dejavnikov, zlasti občinskih skupščin in opozarjali na težave zaposlenih občanov zaradi slabe dostopnosti potrošnih dobrin in storitev v bivalnem okolju ter njihovih čedalje višjih cen.

Terjali smo izostritev odgovornosti družbenih dejavnikov, zlasti občinskih skupščin, ki niso pravočasno ukrepale ali niso oblikovale potrebnih tržnih rezerv za intervencije. Opozarjali smo na pomanjkljivo samoupravno organiziranost samoupravnih interesnih skupnosti za preskrbo in nedejavnost svetov potrošnikov. Zavzeli smo se za aktivnejši odnos organizacij združenega dela, ki nastopajo v preskrbi, zlasti za njihovo dolgoročneje poslovno povezovanje na dohodkovnih osnovah.

2. USMERITVE

2. 1. Stanovanjska problematika

Krajevna skupnost in soseska morata postati bistveni dejavnik v razreševanju vseh problemov na že omenjenih področjih. Le-ta se lahko uveljavlja skozi proces samoupravnega povezovanja delavcev, združenega dela in samoupravnih interesnih skupnosti. Proces urbanizacije, ki posegajo na najbolj občutljiva področja vsakodnevnega življenja delovnih ljudi, povzročajo tudi vrsto negativnih pojavov dehumanizacije odnosov, zaostrovanje nekaterih socialnih problemov, nastajanje novih in podobno. To je posledica premajhne zainteresiranosti in stihijnosti v razvoju krajevnih skupnosti. Zato smo tudi sindikati odgovorni, da se krajevnih skupnosti hitreje uveljavljajo kot skupnosti interesno povezanih in samoupravno organiziranih krajanov, v katerih bodo ti urejali pogoje bivanja, družbeno varstvo otrok, preskr-

bovanje in druge potrebe.

Delegati v samoupravnih interesnih skupnostih za stanovanjsko in komunalno gospodarstvo se morajo uveljaviti kot nosilci odločitev o celovitem uresničevanju družbenoekonomskih odnosov na tem področju. Intenzivno je treba nadaljevati z organiziranjem stanovalcev v hišnih svetih in skupnostih stanovalcev. Okrepitev samoupravnega položaja stanovalcev pri gospodarjenju s stanovanjskimi hišami in načrtovanju razvoja na tem področju mora postati temeljna pravica in odgovornost delavcev, delovnih ljudi in občanov. Zato moramo ustvarjati takšne pogoje, da bodo njihove odločitve imele največjo težo pri zagotavljanju in porabi vseh sredstev, tako za novogradnje kot za upravljanje in gospodarjenje s stanovanji.

Delavci bodo reševali stanovanjske potrebe upoštevaje realne možnosti svojih temeljnih oziroma delovnih organizacij združenega dela in svoje potrebe po stanovanjih. Zato je v smislu kontinuiranega planiranja nujno zagotoviti dograjevanje planskih dokumentov na tem področju, saj le-ti niso dovolj usklajeni, njihovi cilji pa tudi niso v celoti zasnovani na dejanskih dohodkovnih možnostih organizacij združenega dela in občanov. Pri uporabi združenih sredstev organizacij združenega dela morajo delavci razvijati vzajemnost in solidarnost znotraj organizacij združenega dela in občine, usklajeno v okviru samoupravne stanovanjske skupnosti.

Dosledno moramo vztrajati na tem, da se izdela sistem zajemanja zemljiške rente pri prodaji stavbnih parcel v družbeni in privatni lasti ter njene namenske uporabe za komunalno urejanje zemljišč. Zavzemali se bomo za načrtno urejanje prostora in zemljišč.

Ustvariti moramo take pogoje, da bodo stanovanjski varčevalci lahko načrtovali rešitev svojih stanovanjskih potreb. Pri tem moramo vztrajati, da se v planih organizacij združenega dela zagotavlja temeljna usmeritev na področju stanovanjske gradnje, ki opredeljuje razmerje 60:40 v korist družbene stanovanjske gradnje.

Kriteriji za dodeljevanje stanovanj in stanovanjskih kreditov v organizacijah združenega dela morajo vsebovati vse elemente iz družbenega dogovora o skupnih osnovah za urejanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva v Sloveniji. Pri tem je treba posebej upoštevati bivalne pogoje in ekonomski ter socialni položaj delavca, njegovo delo in pogoje, pod katerimi ga opravlja, in strukturo zaposlenih v temeljnih organizacijah združenega dela. Zavzemali se bomo za to, da se posebno natančno razdelajo kriteriji in merila za dodeljevanje kadrovskih in solidarnostnih stanovanj. Prizadevali si bomo, da bodo pri vseh odločitvah o dodeljevanju vseh stanovanj in stanovanjskih kreditov dosledno upoštevane določbe samoupravnih aktov in da bo uresničeno načelo javnosti.

Stanovanjsko varčevanje in lastna udeležba morata postati ne le dodaten vir sredstev za stanovanjsko gradnjo, temveč tudi motiv za večje angažiranje delavcev za samoupravno odločanje in organiziranje stanovanjske gradnje. Delovati moramo tako, da bodo varčevalci oziroma bodoči stanovalci imeli odločujočo vpliv pri politiki gradnje stanovanj, od strukture stanovanj in njihove kvalitete do cene kvadratnega metra stanovanj. Pri tem je pomembno, da banke spodbudijo stanovanjsko varčevanje in na tej podlagi večanje sredstev za stanovanjsko gradnjo.

Z uveljavljanjem samoupravnega sporazumevanja in dograjevanja na področju oblikovanja cen stanovanjske gradnje moramo omejevati vse neracionalnosti, ki dvigujejo ceno stanovanj in zavlačujejo njihovo gradnjo, pri projektiranju in or-

ganizaciji dela. Zato bomo terjali dosledno uresničevanje družbenega dogovora o cenah stanovanjske gradnje in družbenega dogovora o racionalizaciji stanovanjske gradnje in pri tem vztrajali, da se v ceno kvadratnega metra stanovanja ne vnašajo nobeni stroški, ki niso direktno povezani z graditvijo stanovanj. Ne moremo dovoliti deformiranja osnove za oblikovanje ekonomske stanarine in uveljavljanja takih načinov, da bi stanovalc večkrat plačeval razno infrastrukturo (skozi stanarino, storitev, samoprprispevek).

Nadaljnje razvijanje solidarnosti na področju stanovanjskega gospodarstva je ena izmed pomembnih oblik za reševanje stanovanjskih problemov za mnoge družine. Sredstva, združena za te namene, se morajo uporabljati le v tistih primerih, ko ekonomske in socialne razmere ne omogočajo drugačnega načina reševanja. Pri tem je potrebno doslednejše uresničevanje sistema subvencioniranja stanarin socialno šibkim stanovalcem. Sodelovali bomo pri uresničevanju samoupravnih sporazumov in obveščanju delavcev o pravicah do subvencije.

2. 2. Otroško varstvo

Zavzemali se bomo, da bodo občinske skupnosti otroškega varstva postale nosilci celovite politike družbenega varstva otrok in materinstva. Zagotoviti morajo usklajen razvoj zmogljivosti in cenejših oblik družbenega varstva otrok, usklajevanje pogojev za pridobivanje pravic do denarne pomoči ter njene višine. Izhajati morajo iz objektivno ugotovljenih potreb in realnih materialnih možnosti združenega dela v občini. Pri tem morajo organizacije Zveze sindikatov Slovenije, zlasti še osnovne organizacije Zveze sindikatov zagotoviti odločujočo vpliv delegacij uporabnikov v teh skupnostih, kot tudi sprotno obveščanje delavcev.

Tudi same organizacije združenega dela naj zagotovijo večjo neposredno skrb za otroke svojih delavcev. Pri tem se mora uveljaviti zlasti neposredna menjava dela med zainteresiranimi organizacijami združenega dela in vzgojnovarstvenimi organizacijami. Spodbujati moramo tudi druge oblike vzgoje in varstva, kot so družinsko varstvo, organiziranje vzgojno-varstvenih enot v stanovanjskih blokih, prilagajanje z izmanskim delom ipd. Razvijanje takih oblik morajo podpreti in omogočiti tudi hišni sveti, zbori stanovalcev in stanovanjske skupnosti.

Sindikati se zavzemamo za to, da bodo dobivali denarno pomoč tisti otroci, katerih družine z vsemi prejemki ne morejo zagotoviti njihovih življenjskih potreb. Zato je treba čimprej vzpostaviti racionalno evidenco o socialnem položaju prejemnikov denarnih pomoči, upoštevaje domicilni princip, tj. prebivališče družine. Na tej podlagi je treba izvajati opredeljena enotna merila za dodeljevanje denarnih pomoči. Pri tem je nujna skupna akcija organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti, skupnosti otroškega in socialnega varstva in družbenopolitičnih organizacij.

Vzgojno-varstvene organizacije morajo postati odprti centri vzgoje in varstva otrok ob aktivnem sodelovanju staršev v svetih teh organizacij. Povezovati se morajo s šolami, društvi prijateljev mladine in drugimi organizacijami v krajevni skupnosti.

Pri nadaljnji graditvi vzgojnovarstvenih organizacij je treba najti smotnejše in racionalnejše rešitve v okviru načrtovane stanovanjske gradnje z adaptiranjem obstoječih prostorov itd. Občine morajo pri tem pomagati z olajšavami pri pridobivanju lokacij za gradnjo vzgojnovarstvenih organizacij, z nižjimi prispevki za uporabo mestnega zemljišča ipd.

Visoke in zelo različne cene oskrbe otrok v vzgojnovarstvenih organizacijah pogosto odvra-

čajo družine od vključevanja otrok vanje. Zato je treba uveljaviti enotno metodologijo za določanje ekonomskih cen v vseh vzgojnovarstvenih organizacijah, usklajene in socialno sprejemljive kriterije za udeležbo staršev pri tej ceni oziroma višino udeležbe skupnosti otroškega varstva.

V zvezi s tem je nujna racionalizacija dela v vzgojnovarstvenih organizacijah, kar je mogoče doseči z združevanjem administrativnih in drugih del za več vzgojnovarstvenih in drugih organizacij, z ustreznimi normativi ipd.

2.3. Preskrba občanov

Za zagotovitev redne in celovite preskrbe delovnih ljudi in občanov z osnovnimi življenjskimi potrebščinami bomo še nadalje pobudniki usklajenega delovanja vseh družbenih in gospodarskih dejavnikov, ki delujejo v procesu preskrbe. Še zlasti bomo izpostavljali odgovornost občin in se zavzemali za vzpostavljanje dolgoročnih dohodkovnih povezav med organizacijami združenega dela, ki sodelujejo v reprodukcijski verigi, od proizvajalca do končnega potrošnika.

Zavzemali se bomo za zadostno število trgovin, obrtnih delavnic in servisov, predvsem v novih soseskah, in za tak obratovalni čas teh obratov, ki bo prilagojen potrebam zaposlenih občanov.

Z neposrednim sodelovanjem v skupnostih za cene in z večjo aktivnostjo delavcev v svetih potrošnikov se bomo zavzemali za umirjanje cen osnovnih življenjskih potrebščin in za izboljševanje kakovosti blaga in storitev.

D) POKOJNINSKO ZAVAROVANJE IN SOCIALNA VARNOST STAREJŠIH OBČANOV TER SOCIALNA VARNOST KMETOV

1.

Demografska sestava slovenskega prebivalstva kaže vse večji delež starejše generacije, kar velja tudi za strukturo zaposlenih delavcev, kakor tudi za kmečko prebivalstvo.

Uresničevanje socialne varnosti starejše generacije se uveljavlja predvsem prek sistema pokojninskega zavarovanja, kakor tudi v okviru drugih oblik skrbi za te občane. Z naraščanjem števila starejših občanov se objektivno povečujejo potrebe po čim bolj učinkovitem zadovoljevanju njihovih specifičnih interesov tako v delovnem kot v življenjskem okolju. Zato so potrebna znatna materialna sredstva solidarnosti, kar obremenjuje dohodek združenega dela.

1.1. Pokojninsko zavarovanje

Vprašanja pokojninskega sistema razrešujemo v pogojih relativno velikega števila upokojencev v primerjavi s številom aktivnega prebivalstva. Pri tem moramo upoštevati tudi daljšanje življenjske dobe prebivalstva. Zavedati se moramo, da sta obseg sredstev pokojninskega zavarovanja in višina pokojnin odvisna od prispevka, ki ga iz ustvarjenega dohodka namenjajo delavci v združenem delu.

Vseh upokojencev — starostnih, invalidskih in družinskih — je bilo 1975. leta 198.545, leta 1980 pa že 224.400. Od teh je bilo starostnih 108.400, invalidskih 55.100 in družinskih 60.900. Delež sredstev pokojninskega in invalidskega zavarovanja v družbenem proizvodu je znašal leta 1975 6,31 %, leta 1980 pa 6,42 %.

Družbeni plan razvoja SR Slovenije predvideva, da bo število upokojencev naraščalo v tem srednjeročnem obdobju hitreje kot zaposlenost, tako da bi znašala pri starostnih upokojencih stopnja rasti 3,9 %, pri invalidskih 1,9 %, pri družinskih pa 2,4 %.

Skupnost pokojninsko invalidskega zavarovanja SR Slovenije si je prizadevala, da se obdrži realni standard upokojencev in zagotovi ustrezno razmerje med povprečno pokojnino in povprečnim osebnim dohodkom. V preteklem obdobju je povprečna starostna pokojnina znašala 72 % povprečnega OD. Ob koncu leta 1980 je znašala povprečna starostna pokojnina 6.321 din, invalidska 4.938 din in družinska 4.080 din. Taka starostna pokojnina je bila dosežena ob povprečni delovni dobi 35 let. Ob koncu 1980. leta je pokojnino, manjšo od 5.000 din, prejemale 42,5 % od skupnega števila upokojencev, od teh je bilo 32,2 % starostnih, 59,8 % invalidskih in 78,2 % družinskih. Nizke pokojnine so v znatni meri posledica relativno nizke delovne dobe invalidskih pa tudi starostnih upokojencev.

V pokojninskem sistemu se odražajo tudi pomanjkljivosti, ki izvirajo iz pogojev za pridobivanje dohodka in iz uresničevanja načela delitve po delu ter rezultatih dela. Na tej osnovi nastajajo prevelike razlike med pokojninami delavcev z isto kvalifikacijo in približno isto delovno dobo. Z nizkimi pokojninami izstopajo delavci v nekaterih gospodarskih panogah, kot npr. v tekstilu, pa tudi v nekaterih družbenih dejavnostih, npr. v zdravstvu in v izobraževanju. V sistemu pokojninskega zavarovanja se potrjuje, da višina pokojnine ni vselej odvisna od tega, koliko, kako in kaj je kdo delal, temveč tudi od tega, kje je delal.

Veljavni sistem pokojninsko-invalidskega zavarovanja nima v zadostni meri razdelanih pravic iz minulega dela, tako da pokojnina kot ekonomska in socialna kategorija ne vsebuje celovite pravice delavcev iz njihovega lastnega in družbenega minulega dela, s katerim je v svoji delovni dobi prispeval k povečanju dohodka v TOZD, v katerih je delal, in skupnega družbenega dohodka ter k povečanju družbene produktivnosti dela.

V sindikatih imamo izoblikovano stališče, da naj bo beneficirana delovna doba izjema, kadar ni mogoče zagotoviti ustreznih delovnih pogojev. Kljub temu so še vedno pogoste zahteve po širjenju delovnih mest, ki naj bi jih beneficirali, kakor tudi zahteve, da se uvede možnost dokupa delovne dobe. Prisotne so tudi težnje po omilitvi pogojev za pridobivanje pravic, ki izvirajo iz pokojninsko-invalidskega sistema.

Zaradi izenačevanja materialnega položaja upokojencev s položajem delavcev v združenem delu, se pokojnine usklajujejo glede na gibanje nominalnih osebnih dohodkov. Ob tem zlasti v obdobjih hitrega naraščanja življenjskih stroškov nastajajo vprašanja, v kolikšni meri pokojnine valorizirati linearno, tj. vsem v enakem odstotku, ali degresivno, tj. v razmerju z višino pokojnine. V preteklem obdobju smo večkrat pokojnine valorizirali degresivno, tako da smo izboljšali položaj upokojencev z nizkimi pokojninami.

1.2. Socialna varnost kmetov

Hiter gospodarski in družbeni razvoj, temelječ na razvoju industrije in terciarnih dejavnosti, je v Sloveniji bolj kot v Jugoslaviji odprl vrata deagrarizaciji. Ob tem nismo zanemarjali ali podcenjevali pomena razvoja kmetijstva in proizvodnje hrane. Vedno smo iskali nove rešitve in jih prilagajali vsebini naših družbenoekonomskih odnosov, s čimer smo ustvarjali temeljne družbenopolitične pogoje, v katerih bi se kmetijstvo lahko hitreje razvijalo, kot se je, in bi tudi bolj povečevalo svojo produktivnost dela. Da nismo dosegli tistega, kot smo pričakovali, je več razlogov. Mnogi so v konzervativnem tradicionalizmu in na njem zasnovani razdrobljenosti zemlje, posejani z množtvom kultur, do necelovite in nestabilne tekoče ekonomske politike na tem področju. Vse to skupaj in drobno-

BELEŽKE:

lastninska miselnost kmetov, premalo prizadeven družbeni sektor ter trgovski usmerjene zadrage, je zaviralo razvoj kooperacijskih ter dohodkovnih odnosov med zasebnim kmetom in organizirano družbeno proizvodnjo. Zato je socialna varnost mnogih kmetov oslabela prav zaradi dohodkovne neučinkovitosti in nizke produktivnosti, kar je še povečalo odliv mlade delovne sile s kmetij. Priznati pa moramo, da se je vzporedno s temi negativnimi procesi razvilo tudi mnogo drugih pozitivnih, ki so pokazali, da je možno s celovitim pristopom in širšim razumevanjem razviti blagovno in dohodkovno uspešno zasebno kmetijstvo. Na teh primerih moramo graditi našo kmetijsko politiko in kmetijsko proizvodnjo. Kooperacijski in dohodkovni odnosi ter združevanje zemlje in sredstev za delo je že dokazalo, da si kmečki človek s svojim delom v povezavi z delavci v združenem delu lahko zagotovi socialno varnost. V Sloveniji 12 % kmečkega prebivalstva, kolikor ga še imamo, po starostni strukturi ni več tako, da si na takih družbenoekonomskih odnosih lahko v celoti zagotovi svojo socialno varnost, saj ne more obdelati vseh razpoložljivih obdelovalnih površin. Zato je v občutnem upadanju gospodarska trdnost mnogih kmetij in socialna varnost starejših in ostarelih lastnikov takih kmetij.

V mejah materialnih možnosti je Slovenija v preteklih letih na osnovi vzajemnosti in solidarnosti dosegla pomemben napredek v razvijanju take socialne politike, ki je kmetu povečala njegovo socialno varnost. Pred devetimi leti je bilo uvedeno starostno zavarovanje kmetov. V letu 1980 je bilo v to obliko zavarovanja vključenih 71.821 kmetov — obveznikov prispevkov, pokojnino pa je prejelo 40.041 kmetov. Za svoje starostno zavarovanje so kmetje iz leta v leto prispevali vedno manj, tako da je njihov delež v letu 1980 znašal v skupno potrebnih sredstvih le še 25 %. Ostala sredstva so bila združena na osnovi solidarnosti iz skladov delavskega zavarovanja. Starostna pokojnina kmeta je v januarju 1981 znašala 1.930 dinarjev.

Taka gibanja dokazujejo, da imamo na tem področju mnogo problemov od ekonomskega položaja kmetov zavarovancev do samega pokojninskega sistema, ki ni naravnano tako, da bi spodbujal kmeta v take oblike povezovanja, ki bi mu na osnovi večje učinkovitosti lastnega dela prinašale tudi večjo pokojnino. Ni se dovolj razvila zavest med kmeti zavarovanci, v zadrugah in družbenih kmetijskih posestvih, da kmetova pokojnina lahko zagotavlja učinkovito socialno varnost le, če bo njegova zemlja obdelana in dohodkovno učinkovita tudi potem, ko ne bo več delal. Tako je možno na osnovi vzajemnosti in solidarnosti vsega združenega dela zagotoviti socialno varnost kmeta. Zato se proces podružbljanja kmetijske proizvodnje odvija prepočasi, ne razvija pa se tudi oblika preživninskega varstva, na osnovi prodaje zemlje družbenim kmetijskim posestvom. Ob koncu leta 1980 je bilo v to obliko varstva vključenih le 11 ostarelih kmetov, zanimanje med kmeti pa je za to obliko varstva večje, saj danes le-ti nudijo v odkup okoli 5.000 hektarov zemlje.

V prostovoljno pokojninsko zavarovanje kmetov na osnovi združevanja dela in sredstev je vključenih 2.930 kmetov kooperantov, pokojnino na tej osnovi pa prejema 2.714 kmetov, ki so v pretežni meri borci NOB. Med razlogi, da se ta oblika zavarovanja, ki izenačuje kmeta z delavcem v združenem delu, ni bolj razvila, je med drugimi gotovo najpomembnejša premajhna dohodkovna učinkovitost teh kmetij. Zato je potrebno odpraviti vzroke za tako stanje, ki niso vedno v politiki cen, ne pa iskati rešitev v povečevanju obsega zavarovanja. V Sloveniji imamo med kmeti registri-

ranih okrog 2.500 invalidov, vendar nimamo razdelanega sistema invalidskega varstva za kmete. Ta vprašanja je treba temeljito proučiti in poiskati ustrezne rešitve.

Mnogo boljši dosežki, vendar z nič manj problemi, so na področju zdravstvenega varstva kmetov in njihovih družinskih članov. Ti uživajo enake pravice kot delavci v združenem delu. Polovico potrebnih sredstev se za to varstvo združuje na osnovi solidarnosti v zdravstvenih skupnostih. V razpravi so predlogi, s katerimi naj bi se zdravstveno varstvo razširilo na pravico nadomestil za primer nezmožnosti za delo.

V preteklosti so se razširile tudi pravice kmetic v zvezi z materinstvom. Te matere prejemajo sedaj porodniški paket (v letu 1979 ga je prejelo 685 kmetic). To pa je le del pravic, ki jih matere kmetice dobijo v primerjavi z delavkami v združenem delu, odtod predlogi za njihovo širjenje.

Dosedanje izkušnje na področju socialne politike in socialne varnosti kmetov so pokazale pozitivne dosežke na tem področju in tudi določene pomanjkljivosti, ki jih lahko odpravimo le z doslednim uresničevanjem družbenoekonomskih odnosov na področju kmetijske politike.

1.3. Socialna varnost starejših občanov

V SR Sloveniji je živel 1980. leta 10 % prebivalcev, starejših od 65 let, kar nas po merilih svetovne zdravstvene organizacije uvršča med stare narode. Po splošno priznanih merilih je za 5 % starejših občanov potrebno zagotoviti družbeno varstvo in oskrbo v posebnih zavodih oziroma domovih.

Na podlagi programa gradnje zavodov za starejše občane smo s pomočjo samoprispevkov v glavnem zadovoljili potrebe po tovrstni družbeni pomoči. V SR Sloveniji je konec leta 1980 delovalo 44 zavodov; v socialnih zavodih za starejše občane je 8737 mest. Ob koncu leta 1979 je bilo v oskrbi v zavodih 7017 starejših občanov, od tega 2473 moških in 4544 žensk, kar je 2,43 % občanov, starejših od 65 let. V zadnjih letih se je močno spremenila starostna in zdravstvena struktura oskrbovancev v domovih. Vse več je takih, ki potrebujejo zavodsko varstvo zaradi zdravstvenih razmer. Za nastanitev v domovih se odločajo pretežno v visoki starosti, oziroma potem, ko ne morejo več skrbeti zase in nujno potrebujejo pomoč in zdravstveno nego.

Poseben problem predstavljajo stroški oskrbe v domovih, ki so zlasti v novih domovih zelo visoki. Danes si upokojenci s povprečnimi pokojninami le s težavo zagotavljajo bivanje v domovih. Mnogo ostarelih, osamelih občanov ne želi v dom, četudi niso sposobni skrbeti zase in čeprav so potrebni pomoči in zdravstvene nege. Tudi pri stanovanjski gradnji sosesk namenimo premalo pozornosti tistim starejšim občanom, ki so omejeni pri svojem gibanju in potrebujejo delno družbeno pomoč, oziroma potrebujejo pomoč pri vsakodnevnih življenjskih opravilih.

Število upravičencev do družbene denarne pomoči narašča. Stalne družbene denarne pomoči, kot edinega vira preživljanja, je bilo v letu 1981 deležno okrog 4500 občanov, v višini 3.200 din, kot dopolnilnega vira preživljanja pa okoli 8700 občanov, v povprečni višini 1.450 din.

Občani se vedno pogosteje zatekajo po družbeno denarno pomoč k različnim inštitucijam, kot so centri za socialno delo v občinah in občinski sveti Zveze sindikatov Slovenije. Le-ti nimajo medsebojno usklajenih kriterijev in meril za dodeljevanje denarnih pomoči; pri tem prihaja zaradi neenotne evidence tudi do podvajanja pomoči.

2. USMERITVE

2.1. Pokojninsko zavarovanje

Sindikati se bomo zavzemali za izpopolnitev sistema pokojninskega zavarovanja, tako da bo pokojnina odražala dejanski prispevek živega in minulega dela delavcev. Ta sistem mora spodbujati delavce h krepitvi materialne podlage osebnega in družbenega dela ter k povečevanju družbene produktivnosti in postati sestavni del dohodkovnih odnosov. Pri tem moramo doseči, da bo družbenoekonomski in samoupravni položaj upokojenih delavcev nadaljevanje položaja, ki so ga imeli kot aktivni delavci v združenem delu. Sindikati se bomo tvorno in odgovorno vključili v oblikovanje rešitev ter v razpravo ob novem zakonu o pokojninsko invalidskem zavarovanju.

Za beneficiranje delovne dobe pri opravih in delih, kjer to terja narava in tehnologija dela, se bomo tudi nadalje zavzemali le tedaj, ko z drugimi ukrepi ni mogoče preprečiti škodljivih vplivov delovnega procesa na zdravje delavcev. Zato morajo vse organizacije združenega dela, ki imajo delovna opravila, pri katerih se delovna doba šteje s povečanjem, izdelati program za izboljšanje delovnih pogojev in njihovo odpravljanje; s tehnološkimi, organizacijskimi in drugimi ukrepi, skrajševanjem delovnega dne, kot tudi s sistematičnim rednim premeščanjem delavcev na manj škodljiva dela. Glede na opravila, pri katerih zaradi izboljšanja delovnih razmer beneficiranje ni več upravičeno, je treba čimprej preveriti in stalno spremljati upravičenost že uveljavljenih beneficij in opraviti revizijo vseh beneficiranih delovnih mest.

Zavzemali se bomo, da bo povečanje pokojnin sledilo gibanju nominalnih osebnih dohodkov in stopnji naraščanja družbene produktivnosti dela, kar je treba doseči s čimbolj ustreznim usklajevanjem pokojnin. Valorizacija pokojnin naj zagotovi pravico upokojenca do na novo ustvarjene vrednosti na podlagi gospodarjenja aktivnih delavcev z minulim delom in njegovega prispevka k minulemu delu v času njegove aktivne delovne dobe. Ob tem bomo podpirali usmeritev, da se minimalna pokojnina določi v znesku, ki bo upokojencu zagotavljal njegovo življenjsko existenco in socialno varnost na podlagi družbeno dogovorjene ravni življenjskih stroškov. Sodimo, da je treba preučiti tudi možnost selektivnega usklajevanja pokojnin, ki naj bi se uveljavilo zlasti v obdobjih neugodnih ekonomskih gibanj oziroma visoke stopnje rasti življenjskih stroškov.

Sindikati se bomo zavzemali za to, da bodo organizacije združenega dela svojim upokojenim delavcem zagotovile kot pravico iz minulega dela tudi pravico pri uporabi sredstev skupne porabe, kot so denimo, uporaba počitniških zmogljivosti, prehrana v obratih družbene prehrane, če to zagotavljajo zmogljivosti, pravica, da pred upokojitvijo uredijo svoje stanovanjske razmere ipd.

2.2. Socialna varnost kmetov

Socialno varnost kmečkega prebivalstva moramo bolj odločno uresničevati kot sestavino celotnih družbenoekonomskih odnosov v kmetijstvu. To pomeni, da mora biti socialna politika tudi na tem področju naravnana k uresničevanju osnovnega cilja, ki je v pospeševanju razvoja produktivnega dela v zasebnem kmetijstvu na podlagi trajnih medsebojnih povezav kmetov samih in združevanja zemlje ter na tem zasnovanega združevanja dela in sredstev z družbenim sektorjem. Za to pa je potrebno več pripravljenosti kmetov samih, kot tudi kmetijskih organizacij. Sistem vzajemnosti in solidarnosti združenega dela mora pospeševati in spodbujati tako podružbljanje kmetijske proizvodnje, da bodo kmetje na osnovi sa-

moupravnih družbenoekonomskih odnosov lahko uresničevali pravice in obveznosti, ki temeljijo na delu ter na združevanju sredstev, dela in zemlje. Tu se odpirajo perspektive socialne varnosti kmeta in večje kmetijske proizvodnje.

Na tej podlagi se bomo zavzemali še posebno v kmetijskih, živilsko-predelovalnih in združnih organizacijah, da bodo pripravljene dohodkovno učinkoviti proizvodni programi, s katerimi bi spodbudili procese proizvodnega in dohodkovnega povezovanja kmetov med seboj in z organizacijami združenega dela v kmetijstvu, na osnovah združevanja dela, sredstev in zemlje. Tako bo kmet objektivno lahko postal nosilec vseh oblik svoje socialne varnosti in s tem tudi nosilec obveznosti za zagotavljanje teh pravic. Ob tem je treba s solidarnostjo delavcev v združenem delu zagotavljati socialno varnost tistega dela kmečkega prebivalstva, ki je ni in ne bo sposoben zagotoviti sam na osnovi svojega dela in združevanja tega dela, sredstev in zemlje. V tem smislu je potrebno temeljito preučiti celovit sistem zagotavljanja socialne varnosti kmetov in kmetic in ga preoblikovati tako, da bodo vse pravice praviloma izhajale iz dela in rezultatov dela. Vse tisto, kar bo terjalo širšo solidarnost delavcev temeljnih organizacij združenega dela in samih kmetov, pa je treba opredeliti v dogovorih oziroma sporazumih samoupravnih interesnih skupnosti socialnega varstva.

2.3. Socialna varnost starejših občanov

Potrebna je bolj usklajena aktivnost organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti in samoupravnih interesnih skupnosti s področja socialnega varstva. Osnovne organizacije zveze sindikatov in njihovi odbori za varstvo pri delu morajo biti pobudniki, da se razvijajo take oblike nadaljnjih medsebojnih vezi med delavci in upokojenci, ki bodo upokojence spodbujale k aktivnemu sodelovanju in razreševanju njihovih problemov v organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih in samoupravnih interesnih skupnostih.

Zdravstvene skupnosti in zdravstveni domovi morajo zagotoviti prilagojene oblike zdravstvenega varstva, kot so posebne posvetovalnice za starejše občane, usmerjene v izvajanje programov, ki dajejo prednost socialno-zdravstveni preventivi. Vse do sedaj sprejete usmeritve obvezujejo zdravstvene domove, da bolj smelo pristopijo k razvijanju službe nege bolnika na domu in v domovih za starejše občane, s čimer se bodo razbremenjevale bolnišnice in se bo okrepiło zdravstveno in socialno varstvo starejših občanov.

Podpirali bomo takšne rešitve, da bi domovi za starejše občane postali odprti centri za zadovoljevanje specifičnih potreb starejših občanov, ki živijo na njihovem območju. V sodelovanju z domovi naj bi se organizirale različne servisne dejavnosti za manjše storitve, dnevno varstvo, pomoč ostarelim, pranje perila, razvažanje hrane na domove. Takšno usmeritev domov za starejše občane je treba uresničevati v sodelovanju s krajevnimi skupnostmi, družbenimi organizacijami in društvi.

Osnovne organizacije zveze sindikatov delavcev v domovih za starejše občane se bodo zavzemale za to, da se oskrbovanci čim bolj aktivno vključujejo v samoupravne organe domov ter interesne dejavnosti v domovih in opravljanje tistih del, ki so jih sposobni še opravljati in so zanje posebej zainteresirani. Prav tako si bodo prizadevale, da se doseže racionalizacija dela strokovnih del in stroškov poslovanja, zmanjševanje režije ter boljša samoupravna organiziranost, kar naj prispeva k počasnejši rasti stroškov v domovih.

Samoupravne interesne skupnosti morajo oblikovati enotne kriterije za oblikovanje stroškov oskrbe v domovih za starejše občane in se dogovoriti za njihovo preverjanje in za možnosti subvencioniranja stroškov bivanja. To mora zagotoviti, da bodo lahko v domovih prebivali tudi upokojenci s povprečnimi oziroma najnižjimi pokojninami. Sodimo, da bi občinske skupščine lahko z nekaterimi olajšavami v zvezi z lokacijskimi dovoljenji in prispevki za uporabo mestnega zemljišča ipd. prispevale k zniževanju stroškov oziroma cene oskrbnega dne v domovih upokojencev.

Podpiramo usmeritve, po katerih naj se družbene organizacije in društva v večjem obsegu kot doslej v vseh krajevnih skupnostih in stanovanjskih soseskah bolj organizirano vključujejo v sistem pomoči ostarelim občanom tudi z razvijanjem najrazličnejših oblik medsebojne sosedске pomoči.

E) PRODUKTIVNA IN SMOTRNA IZRABA DELOVNEGA TER PROSTEGA ČASA DELAVCEV

1.

Glede na to, da je delo temeljna prvina samoupravljanja, iz katere morajo izhajati pravice, odgovornosti in dolžnosti, ki jih zadovoljujemo po načelu vzajemnosti in solidarnosti, sta obseg in trajanje delovnega časa in njegova produktivna in smotrna izraba izredno pomembna sestavina socialne politike in socialne varnosti delavcev. Prav tako je pomembna tudi razporeditev delovnega časa kot tudi smotrna izraba prostega časa, ki naj bi ga delavci v čim večji meri preživljali v različnih oblikah organiziranega letnega oddiha in rekreacije.

1.1. Produktivna in smotrna izraba delovnega časa

Izraba delovnega časa v mnogih organizacijah združenega dela je slaba, kar je posledica slabe organizacije dela, odnosa do dela in slabo razvite delovne discipline. Izraba delovnega časa je slaba še posebej na različnih administrativnih delih v delovnih skupnostih. Po drugi strani pa imamo v nekaterih panogah, kot je, denimo, tekstilna industrija, elektroindustrija, industrija usnja in obutve, tako velik izkoristek delovnega časa na proizvodnem delu ob strojih, ki meji na fiziološke zmogljivosti delavcev in povzročajo pretirano utrujenost in pogosto tudi predčasno upadanje delovne zmogljivosti oz. invalidnost.

Disciplinski ukrepi zaradi disciplinskih prestopkov, ki se pogosto nanašajo na nespoštovanje delovnega časa in kršenje delovne discipline, se v pretežni meri uporabljajo pri delavcih v neposredni proizvodnji, zelo redko pa pri drugih delavcih.

V SR Sloveniji dela v drugi izmeni 22 % in v tretji izmeni 11 % delavcev. Sindikati si že vrsto let prizadevamo, da se delavcem v nočni izmeni zagotovijo ustrezni delovni pogoji t. j. zlasti topli obrok, prevoz na delo in z dela, ustrezno nagrajevanje, navzočnost organizatorjev proizvodnje in prva pomoč, česar organizacije združenega dela v mnogih primerih ne uresničujejo. Ugotovljamo, da smo dobre rezultate dosegli v omejevanju nočnega dela žensk v industriji, gradbeništvu in prometu.

V nekaterih dejavnostih, zlasti v zdravstvu, cestnem in železniškem prometu ter premogovništvu, je veliko nadurnega dela, ki v nekaterih primerih postaja kar redna delovna obveznost. V teh panogah delavci opravljajo tudi do 220 delovnih ur na mesec, kar negativno vpliva zlasti na zdravje

BELEŽKE:

delavcev, na varnost dela in tudi na njegovo kakovost.

Organizacije združenega dela problematike delovnega časa ne obravnavajo celovito, zlasti ne z vidika njegove razporeditve, odmorov med delovnim časom, prilaganja psihofiziološkim potrebam delavcev ipd. To se še posebej kaže v togosti glede pričetka delovnega časa, ki ga kljub potrebam in prizadevanjem družbenih dejavnikov in tudi sindikatov doslej nismo uspeli spremeniti. Tudi glede gibljivega delovnega časa lahko govorimo bolj o izjemah kot o splošnih spremembah, kar velja še posebej za neposredno proizvodno delo. Še vedno nismo uspeli v zadostni meri prilagoditi delovnega časa nekaterih upravnih organov in nekaterih družbenih dejavnosti potrebam delavcev in občanov.

1.2. Oddih in rekreacija

Z rednim in organiziranim oddihom in rekreacijo si delavci zagotavljajo bolj zdravo in varno delo ter življenje, s tem popravljajo in odpravljajo negativne vplive dela in okolja na zdravje in telesne ter duševne, kakor tudi na obrambne sposobnosti. S sorazmerno nizkimi stroški si lahko organizirajo redno telesnokulturno aktivnost za krepitev svojih telesnih in duševnih sposobnosti. V zadnjih letih se pogoji za organiziranje oddiha in rekreacije nenehno izboljšujejo, zato se vedno več delavcev vključuje v različne oblike aktivnosti oddiha in rekreacije.

Ocenjujemo, da je 20 % delavcev redno aktivnih na področju športne rekreacije v organizacijah združenega dela, kjer deluje 700 za to posebej usposobljenih organizatorjev športne rekreacije. Okoli 55 % zaposlenih s svojimi družinami preživi letni dopust zunaj kraja zaposlitve. Organizacije združenega dela imajo v počitniških domovih 28.000 ležišč. V občinah je doslej ustanovljenih 15 počitniških skupnosti. Ob tem pa ugotavljamo, da gre na dopust tri četrtine delavcev z visoko, višjo ali srednješolsko izobrazbo, medtem ko je med kvalificiranimi delavci takih le polovica, med nekvalificiranimi pa celo manj kot tretjina.

2. USMERITVE

2.1. Produktivna in smotrna izraba delovnega časa

V organizacijah združenega dela moramo odločno spodbuditi tako izkoriščanje in razporeditev delovnega časa, ki bosta zagotavljala njegovo racionalno izrabo, večjo produktivnost, kot tudi humanejšo delovno razmere. Pri tem se bomo sindikati zavzemali za prožnejše oblike delovnega časa in si prizadevali, da se v zimskem času delo začne uro kasneje, kar bo zagotovilo boljše usklajevanje pričetka dela s človekovim bioritmom in večjo delovno storilnost.

Podpiramo tudi prizadevanja, da se naše računanje časa uskladi z utečenimi oblikami računanja časa drugih evropskih držav.

Letni plani o razporeditvi delovnega časa v organizacijah združenega dela morajo biti usklajeni v občini. Sindikati bomo na podlagi že sprejetih usmeritev nadaljevali z akcijo za premaknitev pričetka delovnega časa na kasnejše ure v vseh družbenih dejavnostih in upravnih službah, kjer je uvedeno enozmerno delo. Hkrati bomo zahtevali, da se uveljavi premik začetka delovnega časa tudi za delavce, ki delajo na strokovnih in režijskih delih v organizacijah združenega dela z večzmenjskim delom. S tem bomo zagotovili večjo povezanost med proizvodnim procesom in drugo izmeno.

Nočno delo kot najtežji pogoj dela je možno le v primerih, ko to objektivno terja narava dela in po-

sebni pogoji, ki jih pri taki dejavnosti moramo upoštevati. Zato bomo odločno vztrajali, da bodo vsem delavcem v nočni izmeni zagotovljeni: topel obrok, prevoz na delo in z dela, prva pomoč, varstvo otrok in navzočnost organizatorjev proizvodnje.

2.2. Oddih in rekreacija

Delavce, ki delajo na zdravju škodljivih in težkih delovnih opravilih, je treba organizirano usmerjati v aktivno preventivni oddih, ki ohranja zdravje in delovno sposobnost ter preprečuje invalidnost. V organizacijah združenega dela je zato treba pripraviti programe preventivnega zdravstvenega oddiha in aktivnih odmorov med delom.

Naša prizadevanja bodo veljala razvoju množične športno-rekreativne dejavnosti v združenem delu in v krajevnih skupnostih. Spodbujali bomo nadaljnji razvoj in ustanavljanje delavskih športnih društev v organizacijah združenega dela in v krajevnih skupnostih, ki predstavljajo nosilce razvoja športne rekreacije.

Zavzemali se bomo za takšno samoupravno organiziranost telesnokulturne dejavnosti, da bodo delavci v samoupravnih interesnih skupnostih odločali o planih in nadaljnjem razvoju telesnokulturne dejavnosti. Prizadevali si bomo, da bodo samoupravne interesne skupnosti namenjale več pozornosti nadaljnjemu razvoju množične športne rekreacije kot primarne dejavnosti telesne kulture v tem srednjeročnem obdobju.

Prizadevali si bomo za združevanje in posodabljanje počitniških zmogljivosti ter krepitev in nadaljnje ustanavljanje samoupravnih počitniških skupnosti. To bomo uresničili s tvornim sodelovanjem z vsemi dejavniki, zlasti še s turističnim gospodarstvom. Ker v tem srednjeročnem obdobju ne bo mogoče graditi večjih počitniških zmogljivosti, bo treba zagotoviti predvsem čimbolj smotrno izrabo obstoječih zmogljivosti in njihovo čimbolj racionalno poslovanje.

V osnovnih organizacijah zveze sindikatov morajo delavci uveljaviti takšne osnove in merila za delitev regresa za letni oddih, ki bodo omogočala letovanje tudi vsem tistim delavcem, ki z lastnimi sredstvi tega ne zmorejo. Treba bo doseči, da bomo del sredstev regresa za letni oddih združevali za posodabljanje in vzdrževanje ter povečevanje počitniških zmogljivosti ter s tem dosegli večjo namembnost teh sredstev, ki bodo omogočila kakovostno in ceneno letovanje čim večjemu številu delavcev in njihovim družinam.

III.

Naloge organizacij in organov zveze sindikatov na področju socialne politike in krepitev socialne varnosti delavcev

Z ustavo in zakoni sprejet družbenoekonomski položaj delavcev in občanov v samoupravni socialistični družbi določa, da delavci in občani odločajo o vseh bistvenih vprašanjih svojega življenja in dela. Zato je vsebina 3. konference predlog, kako uveljavljati to načelo na enem od pomembnih torišč človekovega dela in življenja.

Temeljna izhodišča, s katerimi smo opredelili naloge zveze sindikatov in usmeritve na posameznih področjih socialne politike in krepitev so-

cialne varnosti delavcev, so zato ena izmed podlag za delovanje organizacij in organov zveze sindikatov. V njihovo uresničevanje se morajo tvorno in odgovorno vključiti vse organizacije in organi zveze sindikatov.

Za krepitev svoje socialne varnosti bodo delavci v organizacijah in organih zveze sindikatov spodbujali učinkovitejšo uresničevanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na vseh področjih socialne politike. V tem okviru bodo še bolj razvijali svobodno menjavo dela kot bistveno sestavino teh odnosov.

Zveza sindikatov Slovenije bo zato spodbujala delavce v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih, v občinah, na medobčinski in republiški ravni za celovito oceno stanja in spreminjanje obstoječih neskladij na področju socialne politike in krepitev socialne varnosti delavcev. S svojim delom bo Zveza sindikatov Slovenije prispevala k čim bolj usklajeni in učinkoviti akciji SZDL na tem področju. Pri tem se bo povezovala tudi z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in spodbujala delovanje vseh samoupravnih organizacij, skupščinskega in delegatskega sistema, da bi zagotovila odločujočo vlogo delavcev pri sprejemanju odločitev o uresničevanju socialne politike in krepitev socialne varnosti delavcev.

1. Osnovne organizacije Zveze sindikatov Slovenije

Osnovne organizacije bodo v svojih samoupravnih okoljih pregledale srednjeročne načrte in ugotovile katere, na konferenci opredeljene in sprejete opredelitve socialne politike, načrti vsebujejo. Predlagale bodo konkretne vsebinske dopolnitve, določile prednostne naloge in vrstni red uresničevanja posameznih nalog.

V to analizo in po potrebi v ustrezno preoblikovanje načrtov je treba organizirano pritegniti vse delavce in ob tej priložnosti odločati o socialni politiki kot neločljivem delu celovitega družbenoekonomskega položaja delavcev v TOZD. Posebej je potrebno oceniti pogoje za rentabilno proizvodnjo, produktivno delo in uresničevanje delitve po delu in rezultatih dela.

Osnovne organizacije naj dajo pobudo, da v vsaki temeljni organizaciji združenega dela ustrezne službe izdelajo evidenco socialnega položaja delavcev kot podlago za uresničevanje socialne politike v temeljni organizaciji združenega dela. Ta evidenca je ena izmed podlag za vodenje enotne evidence o prejemnikih socialnih pomoči v občini in za uresničevanje celovite socialne politike.

Osnovne organizacije si bodo prizadevale, da se kadrovske-socialne, strokovne in druge službe v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih organizacijah čimbolj racionalno organizirajo za učinkovito izvajanje nalog s področja uresničevanja socialne politike. K učinkovitejšemu razreševanju teh vprašanj morajo prispevati tudi odbori za varstvo pri delu. V vsaki temeljni organizaciji naj se osnovne organizacije zveze sindikatov odločno zavzemajo za njihovo večjo aktivnost.

V osnovnih organizacijah morajo terjati poleg tega poslovna poročila ob periodičnih in zaključnih obračunih, iz katerih bo videti, poleg običajnih prihodkovnih in odhodkovnih prikazov in kazalcev ekonomske uspešnosti, tudi kazalce urejanja skupnih potreb ter urejanje socialne politike.

Hkrati s planskimi dokumenti je potrebno vnovič pregledati samoupravne sporazume, ki urejajo posamezne naloge s področja socialne politike. To mora biti tudi priložnost, da osnovne organizacije pregledajo delo svojih komisij in vsebine pravilni-

kov, ki obravnavajo razne oblike pomoči svojim članom.

Razreševanje vprašanj s področja socialne politike mora temeljiti na sodelovanju med organizacijami združenega dela, krajevnimi skupnostmi in samoupravnimi interesnimi skupnostmi družbenih dejavnosti. Tudi ocene, sprejete v osnovnih organizacijah, morajo celovito obravnavati in iskati rešitve vprašanj s področja socialne politike, tako da se bodo v tem okviru uresničevali in usklajevali splošni, skupni družbeni interesi in interesi delavcev v temeljnih organizacijah združenega dela. Za to povezavo morajo poskrbeti delegacije in delegati v krajevni skupnosti, samoupravni interesni skupnosti in družbenopolitičnih skupnostih.

2. Konference osnovnih organizacij zveze sindikatov v delovnih organizacijah in koordinacijski odbori Zveze sindikatov Slovenije v sestavljenih organizacijah združenega dela

Konference osnovnih organizacij bodo usklajevale naloge, ki so širšega pomena in jih je mogoče učinkoviteje razreševati na ravni delovne organizacije. Aktivnost konferenc ne sme voditi k odtujenju dohodka in nesamoupravnemu oblikovanju skladov na ravni delovnih organizacij, na katere delavci v temeljnih organizacijah ne bi imeli vpliva. Vzajemno in solidarno združevanje sredstev na ravni delovne organizacije je treba uresničevati ob opredeljeni namena in pogojev združevanja teh sredstev. Tudi trdnjša socialna varnost je zato motiv za povezovanje dela in sredstev v višje oblike samoupravnega združevanja.

Konference si morajo prizadevati, da se v delovnih organizacijah uveljavijo vzajemnost in solidarnost tudi v primerih, ko ima temeljna organizacija ali delovna skupnost občasnne motnje v poslovanju ali izgubo in sama ne ustvari dovolj dohodka za zadovoljevanje najnujnejših skupnih potreb.

Konference naj svojo aktivnost usmerijo na tista vprašanja, ki se v temeljnih organizacijah oziroma delovnih skupnostih slabo ali prepočasno rešujejo in pri katerih je mogoče z združevanjem sredstev doseči njihovo racionalnejšo porabo in hitrejše obračanje. Prizadevati si morajo za poenotenje kriterijev in oblikovanje skupnih osnov in meril za uresničevanje socialne varnosti delavcev, na primer: osnov in meril za delitev osebnih dohodkov, pravice do stanovanja, pravice do izobraževanja, varstva pri delu, regresiranja družbene prehrane in letnega oddiha.

Koordinacijski odbori sindikata v sestavljenih organizacijah združenega dela bodo obravnavali pobude in predloge delavcev osnovnih organizacij in njihovih konferenc za poenotenje politike o bistvenih skupnih vprašanjih socialne varnosti, zlasti osnove in merila za delitev po delu in rezultatih dela in vprašanja uresničevanja skupnih potreb in družbenega standarda delavcev.

3. Koordinacijski odbori sindikata v krajevnih skupnostih

Odgovornost in aktivnost osnovnih organizacij za celovit družbenoekonomski položaj delavca vsebuje tudi učinkovitejše delo v življenjskem okolju delavcev. Zato bodo osnovne organizacije odločnejše obravnavale vprašanja življenja delavcev v krajevni skupnosti in s svojimi delegati organizirano prispevale k zmanjševanju navidezne protislovnosti med proizvajalci in potrošniki. Ti delegati so dolžni spodbujati koordinirano aktivnost v zvezi z vprašanji socialne varnosti v okviru organov krajevnih skupnosti in krajevnih konferenc Socialistične zveze delovnega ljudstva.

Pri razreševanju socialnega položaja družin na

področju krajevnih skupnosti imajo pomembno vlogo koordinacijski odbori sindikata v krajevnih skupnostih. Usklajevanje urejanja teh vprašanj v organizacijah združenega dela s sedanjem na območju krajevnih skupnosti in tudi izven nje je naloga koordinacijskih odborov sindikata v krajevnih skupnostih.

4. Občinski sveti Zveze sindikatov Slovenije

Občinski sveti bodo neposredno sodelovali z osnovnimi organizacijami in njihovimi konferencami pri uresničevanju in razreševanju nalog v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih organizacijah. To sodelovanje mora temeljiti na skupnem obravnavanju in razreševanju problemov in pomembnejših vprašanj, ki zadevajo delavce v organizacijah združenega dela. Občinski sveti Zveze sindikatov Slovenije bodo še aktivneje sodelovali pri oblikovanju politike in vsebine dela zborov občinske skupščine in skupščin samoupravnih interesnih skupnosti s področja družbenih dejavnosti.

Delovanje delegacij in delegatov za skupščine samoupravnih interesnih skupnosti mora zagotoviti usklajevanje interesov in večji vpliv uporabnikov pri sprejemanju odločitev v teh skupnostih. Občinski sveti si bodo posebej aktivno prizadevali za uveljavitev take vloge skupščin socialnega varstva, ki bo zagotavljala usklajevanje interesov delavcev in uresničevanje politike socialnega varstva.

Občinski sveti bodo zahtevali racionalno organiziranost in učinkovitejše delovanje skupnih služb samoupravnih interesnih skupnosti ter zmanjševanje stroškov njihovega delovanja.

Občinski sveti so se dolžni zavzemati za uresničevanje nalog s področja socialne politike, sprejetih v planskih dokumentih občine in samoupravnih interesnih skupnosti občine. Občinski sveti morajo ustanoviti svete oziroma odbore in komisije za obravnavo in spremljanje posameznih vprašanj s področja socialne politike ter zagotoviti njihovo učinkovito delovanje.

Občinski sveti bodo redno obravnavali neposredno povezavo med delavci v organizacijah združenega dela in samoupravnimi organi v krajevnih skupnostih. Pri tem bodo v okviru Socialistične zveze delovnega ljudstva sodelovali tudi z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, z družbenimi organizacijami in društvi, katerih naloge zadevajo socialno varnost in socialno politiko.

5. Medobčinski sveti Zveze sindikatov Slovenije

Medobčinski sveti zveze sindikatov bodo ocenili stanje ter se dogovorili za skupne akcije glede vseh tistih vprašanj socialne varnosti delavcev in socialne politike, za katere se občinske samoupravne interesne skupnosti povezujejo na medobčinski ravni; to so še zlasti vprašanja zaposlovanja, zdravstvenega varstva in preskrbe.

Medobčinski sveti so tudi dolžni organizirati razprave, izmenjavo izkušenj in dogovarjanje o vodenju aktivnosti pri reševanju vseh drugih vprašanj socialne varnosti in socialne politike, za katera so odgovorni občinski sveti in sindikalne organizacije v organizacijah združenega dela.

6. Republiški in občinski odbori sindikatov dejavnosti

Sindikati dejavnosti imajo odgovorno nalogo pri reševanju nekaterih specifičnih vprašanj socialne varnosti, ki so značilne za posamezno dejavnost. Republiški odbori bodo zato konkretizirali in razčlenili usmeritve o skupnih osnovah za oblikovanje in delitev sredstev za osebne dohodke

in skupno porabo ter oblikovanje samoupravnih sporazumov dejavnosti. Obravnavati morajo stanje in voditi akcije za reševanje vprašanj s področja varstva pri delu, varstva zdravstvene in delovne sposobnosti, varstva invalidov, prehrane med delom, beneficirane delovne dobe, delovnega časa in nočnega dela. O teh vprašanjih bodo republiški odbori dejavnosti izoblikovali svoja stališča, jih usklajali v zvezi sindikatov ter delovali za njihovo uresničevanje.

Republiški odbori sindikatov bodo organizirali izmenjavo izkušenj pri razreševanju posameznih vprašanj socialne varnosti delavcev v dejavnostih in se v ta namen neposredno povezali z osnovnimi organizacijami in njihovimi konferencami ter koordinacijskimi odbori.

Republiški odbori sindikatov delavcev s področja družbenih dejavnosti bodo še posebej spodbujali uresničevanje svobodne menjave dela, zlasti neposredne, ki se prepočasno uresničuje. Aktivno morajo sodelovati pri uresničevanju planskih usmeritev za naslednje srednjeročno obdobje na področju družbenih dejavnosti, ki terjajo racionalizacijo pri porabi sredstev za izvajanje družbenih dejavnosti, kakor tudi pri investicijski porabi. Spodbujali bodo delavce družbenih dejavnosti, ki s svojim delom zadovoljujejo velik del potreb vseh delavcev pri urejanju temeljnih življenjskih problemov, za še humanejši odnos do vsakega človeka.

7. Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije

Republiški svet bo sodeloval pri oblikovanju in uresničevanju družbeno dogovorjene in s planskimi dokumenti začrtane politike družbenoekonomskega in socialnega razvoja v SR Sloveniji. Republiški svet bo organiziral in spodbujal aktivnost organov in organizacij zveze sindikatov pri uresničevanju nalog, ki izhajajo iz zakona o združenem delu, družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov, sprejetih na ravni republike.

Predsedstvo republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije bo za uresničevanje nalog na področju socialne politike in socialne varnosti dalo pobudo za sodelovanje s samoupravnimi interesnimi skupnostmi družbenih dejavnosti in upravnimi organi, zlasti še z Republiškim komitejem za delo in Republiškim komitejem za zdravstveno varstvo in socialno varstvo ter za njihovo usklajeno delovanje. Pri uresničevanju nalog s tega področja se bo republiški svet povezal tudi z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, družbenimi organizacijami in društvi ter aktivno deloval v okviru Socialistične zveze delovnega ljudstva in za tako sodelovanje zadolžuje tudi svoje organe in telesa.

Svet republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije za zdravstveno varstvo in socialno politiko ter svet za življenjske in delovne razmere bosta aktivno obravnavala naloge in vprašanja s svojega delovnega področja in po potrebi predlagala republiškem svetu Zveze sindikatov Slovenije v ponovno obravnavo usmeritev in uresničevanje nalog sindikalnih organizacij. Strokovna služba republiškega sveta bo stalno spremljala uresničevanje nalog za zagotavljanje celovite socialne varnosti delavcev, opredeljenih na 3. konferenci Zveze sindikatov Slovenije.

Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije si bo prizadeval za izmenjavo izkušenj in krepitev sodelovanja z organizacijami in organi zveze sindikatov drugih republik in pokrajin ter Zveze sindikatov Jugoslavije pri reševanju vseh pomembnejših vprašanj socialne varnosti delavcev.

Ljubljana, 3. junija 1981

Akcijski program poteka priprav na 3. konferenco Zveze sindikatov Slovenije

7. 5. 1981. Predsedstvo republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije sprejme osnutek gradiva za oblikovanje stališč in sklepov 3. konference Zveze sindikatov Slovenije.

15. 5. 1981. Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije organizira posvet s predsedniki občinskih in medobčinskih svetov za oblikovanje dogovora o njihovih nalogah v pripravah na 3. konferenco Zveze sindikatov Slovenije.

25. 5. 1981. Predsedstvo Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije obravnava osnutek gradiva za 3. konferenco Zveze sindikatov Slovenije.

3. 6. 1981. Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije sprejme gradivo za 3. konferenco ZSS, sklep o sklicu konference, imenuje odbor za pripravo konference in sprejme sklep o objavi gradiva.

12. 6. 1981. Delavska enotnost objavi gradivo za 3. konferenco ZSS.

V juniju 1981. Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije skliče odbor za pripravo 3. konference ZSS zaradi podrobne razdelave programa aktivnosti v pripravah na 3. konferenco ZSS.

Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije skliče razgovor s predsedniki SIS družbenih dejavnosti zaradi dogovora o njihovem vključevanju v priprave na 3. konferenco ZSS.

Republiški svet ZSS v sodelovanju s SIS družbenih dejavnosti sprejme dogovor skupaj z občinskimi sveti ZSS glede organiziranja tematskih posvetovanj za posamezna vsebinska področja.

Do konca junija 1981. Občinski sveti ZSS organizirajo posvete s predsedniki osnovnih organizacij ZSS, njihovih konferenc in koordinacijskih odborov za oblikovanje dogovora o vključevanju v priprave na 3. konferenco ZSS.

Osnovne organizacije ZSS, občinski sveti ZSS, republiški svet ZSS ter njihovi organi sprejmejo konkreten program svojih obveznosti v pripravah na 3. konferenco ZSS.

V začetku septembra 1981. Izvršilno politični organi republiških družbeno-političnih organizacij, ustrezni skupščinski zbori in izvršni svet ter skupščine

SIS družbenih dejavnosti obravnavajo in oblikujejo stališča do gradiva za 3. konferenco ZSS.

Od 1. 9. 1981 do 30. 10. 1981. Republiški svet ZSS skupaj z medobčinskimi in mestnim ter kraško-obalnim svetom ZSS v sodelovanju s SIS družbenih dejavnosti organizira tematska posvetovanja po posameznih vsebinskih področjih.

Do 20. 9. 1981. Osnovne organizacije ZSS, njihove konference in koordinacijski odbori ocenijo svoje usmeritve in aktivnost na področju socialne politike v organizacijah združenega dela, v katerih delujejo, ter o tem poročajo občinskemu svetu Zveze sindikatov Slovenije.

Do 30. 9. 1981. Občinski sveti Zveze sindikatov Slovenije ocenijo svoje usmeritve in aktivnost na področju socialne politike, povezano z razpravo o uresničevanju gospodarske stabilizacije. Ob tem ocenijo uresničevanje in probleme v zvezi z uresničevanjem socialne politike v OZD v letu 1981, ter samoupravne sporazume o temeljnih plana in plane z vidika nalog s področja socialne politike. O tem poročajo republiškem svetu Zveze sindikatov Slovenije in izvolijo delegate za konferenco.

Republiški odbori sindikatov dejavnosti ocenijo svoje usmeritve in aktivnost na področju socialne politike s poudarkom na značilnih problemih v posamezni dejavnosti in o tem poročajo republiškem svetu Zveze sindikatov Slovenije in izvolijo delegate za 3. konferenco ZSS.

V oktobru 1981. Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije sprejme predlog stališč in sklepov 3. konference Zveze sindikatov Slovenije.

20. 10. 1981. Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije objavi predlog stališč in sklepov 3. konference.

Do 10. 11. 1981. Predlog stališč in sklepov obravnavajo predsedstva občinskih svetov Zveze sindikatov Slovenije in izvršni odbori republiških odborov sindikatov dejavnosti.

19. 11. 1981. Zasedanje 3. konference ZSS.

Odbor za pripravo 3. konference Zveze sindikatov Slovenije

predsednik odbora: Vinko Halner;
člani odbora: Nada Mikic-Bulec;
člani odbora: Drago Benčina, Breda Čizman, Viktor Lizen, Dusan Gacnik, Mijda Čepari, Jovc Globacnik, Zeljko Hecmar, Lidija Jurovic, Tatjana Kosovel, Marko Štoren, Pavle Kumer, Jovc Marolt, Vinko Rozetec, Franci Polak, Igor Pomikvar, Ana Škopčič, Zofka Stojanović, Dusan Simgoj, Jovc Tavenar, Slavko Uršič, Andrija Vlahovc, Marjan Vrabc.

Ureja uredniški odbor: Franček Kavčič, Boštjan Pirc, Nataša Pobega, Peter Štefanič in Majda Žlender